

Marja-Liisa Kauppinen

SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja -menetelmistä

SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja -menetelmistä

Marja-Liisa Kauppinen
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Marja-Liisa Kauppinen

Opinnäytetyön nimi: Sosiaalinen kuntoutus. Kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja -menetelmistä

Työn ohjaajat: Kaija Bakala, Seija Kokko ja Aira Vanhala

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2018

Sivumäärä: 47 + 1

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvailla millä työmuodoilla, kenen toimesta ja millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan. Tavoitteena on tuottaa oppimateriaalia, jota opiskelijat sekä opettajat voivat hyödyntää sosiaalialan ja kuntoutuksen tutkinto-ohjelmissa. Tavoitteena on myös tuottaa tietoa siitä, miten sosiaalista kuntoutusta toteutetaan käytännössä. Tämä tieto on hyödynnettävissä kaikkien sosiaalista kuntoutusta tekevien työssä. Opinnäytetyön tilaajana on Oulun ammattikorkeakoulu.

Opinnäytetyöni tietoperusta koostuu sosiaalinen kuntoutus käsitteen ja käytäntöjen määrittelemisestä sekä sosiaalityön areenoiden määrittelemisestä. Tämän lisäksi kuvaan järjestötoimintaa. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Aineistona olen käyttänyt aiempia tutkimuksia sekä hanke- ja projektiraportteja.

Tuloksista ilmeni, että sosiaalinen kuntoutus sisältää monenlaisia eri toimintoja ja sitä toteuttavat eri tahot erilaisin yhteistyön muodoin. Toiminta on moniammatillista ja monialaista yhteistyötä, usein verkostoyhteistyötä. Järjestöillä on merkittävä rooli sekä palvelujen tuottajina, järjestäjinä että toiminnan kehittäjinä. Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan ja kehitetään usein erilaisissa hankkeissa ja projekteissa. Sosiaaliselle kuntoutukselle tunnusomaista on suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja pitkäjänteisyys. Toiminnan yleisenä tavoitteena on osallisuuden lisääminen. Riippumatta kohderyhmästä, prosessi näyttää sisältävän alkuselvityksen, tavoitteiden määrittämisen, suunnitelman tekemisen, toiminnan, seurannan ja jatkolulle siirtymisen. Työmuotoina oli useimmiten yksilövalmennus (yksilöohjaus) ja ryhmävalmennus. Yksilöohjausta sisältyi myös muihin työmuotoihin, esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan. Kaikissa työmuodoissa korostui toiminnallisuus, tekeminen. Matalan kynnyksen päivätoiminta koettiin erityisen tarpeelliseksi syrjäytyneille ja pitkäaikaistyöttömille.

Opinnäytetyöni sisältää teoretietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta käsitteenä sekä kuvausta työmuodoista, joten sitä voivat hyödyntää kaikki sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevät. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tehdä empiirinen tutkimus sosiaalisesta kuntoutuksesta (asiakkaiden kokemuksista, työntekijöiden kokemuksista) tai tutkimus sosiaalialan järjestöjen tarjoamista sosiaalisen kuntoutuksen palveluista.

Asiasanat: sosiaalinen kuntoutus, kuntouttava sosiaalityö, työmenetelmät, moniammatillisuus, kirjallisuuskatsaus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services

Author: Marja-Liisa Kauppinen

Title of thesis: Social Rehabilitation. Literature review of the methods and applications of social rehabilitation

Supervisors: Kaija Bakala, Seija Kokko and Aira Vanhala

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2018 Number of pages: 47 + 1

The purpose of this thesis is to depict how and by whom social rehabilitation is accomplished in different areas of social work. The goal of this thesis was to produce learning material that can be utilised by both students and teachers in degree programs of social services and rehabilitation, as well as to present information about the ways in which social rehabilitation is implemented in practice. This information is applicable to all work pertaining to social rehabilitation. This thesis was commissioned by Oulu University of Applied Sciences.

The theoretical framework of this thesis consists of the definition for the term social rehabilitation, the different practices of social rehabilitation, representations of several arenas of social rehabilitation, and depictions of organisational activities. This thesis is a qualitative study conducted as a narrative literature review with previous studies and project reports used as research material.

The results show that social rehabilitation consists of several different functions and that it is accomplished by various agents within diverse forms of multidisciplinary co-operation. Organisations hold an important role in producing and organising services as well as developing activity. Social rehabilitation is often implemented in various projects and is characteristically methodical, goal-oriented and longstanding, and its general goal is increased participation. Regardless of the target group, the process of social rehabilitation seems to include the stages of preliminary investigation, determination of goals, drafting a plan, conducting activity, monitoring, and moving on to the next level, and the main methods of action are often individual guidance and group guidance. Individual guidance is also prevalent in other methods of action, such as rehabilitating work activity, and they all emphasise action and activity. Low-threshold daytime activity is considered extremely important for marginalised individuals and those in long-term unemployment.

As this thesis includes information about social rehabilitation as a concept as well as depictions of various methods of action, it can prove useful to those engaged in the profession of social work. For further research, it may be interesting to conduct empirical research on social rehabilitation (experiences of clients and professionals) or research on the rehabilitative social services offered by social service organisations.

Keywords: social rehabilitation, literature review, social work

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SOSIAALINEN KUNTOUTUS.....	8
2.1	Sosiaalinen kuntoutus käsitteen ja sisällön määrittelyä	8
2.2	Sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava sosiaalityö	10
2.3	Sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja ja -menetelmiä.....	12
2.4	Moniammatillinen yhteistyö ja verkostoyhteistyö	14
2.5	Järjestöt ja sosiaalinen kuntoutus.....	16
2.6	Sosiaalinen kuntoutus sosiaalityön areenoilla	19
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	22
3.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät.....	22
3.2	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	23
3.3	Tutkimusmenetelmä	24
3.4	Aineiston hankinta	25
3.5	Aineiston analysointi.....	28
3.6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	29
4	TULOKSET	31
4.1	Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaminen yksilöohjauksen, ryhmävalmennuksen ja yhteisösosiaalityön keinoin	31
4.2	Kuntouttava työtoiminta sosiaalisen kuntoutuksen työmuotona	33
4.3	Toiminnallisuus ja työpainotteisuus sosiaalisen kuntoutuksen työmenetelmissä	33
4.4	Toimijat, yhteistyö ja areenat.....	34
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
6	POHDINTA	39
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on sosiaalinen kuntoutus. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvailla millä työmuodoilla, kenen toimesta ja millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Aineiston hankinnan olen rajannut ajallisesti vuosiin 2006-2016. Hinkka, Koivisto & Haverinen ovat tehneet kartoittavan kirjallisuuskatsauksen sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista, ja heidän tutkimuksensa aineisto on kerätty ajalta 2000-2005 (2006, 5).

Sosiaalinen kuntoutus käsitettä on käytetty jo yli 50 vuoden ajan, mutta niin käsite kuin sen sisältökin ovat muuttuneet vuosien saatossa. Kautta käsitteen historian, sen määrittely on koettu ongelmalliseksi, ja välillä käsitteen määrittelystä onkin luovuttu ja keskitytty sosiaalisen kuntoutuksen sisällön määrittämiseen. Rinnakkaistermeinä on käytetty aiemmin muun muassa sopeutumisvalmennusta ja kuntouttavaa työtoimintaa. (Haimi & Kahilainen 2012, 41-42.)

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä ja järjestämisvelvollisuus on määritelty 1.4.2015 voimaan tulleessa sosiaalihuoltolaissa. Tämän lain määritelmän mukaan sosiaalinen kuntoutus on yksi kuntien järjestämisvastuulla olevista sosiaalipalveluista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3:14 §, viitattu 15.3.2016.) Tähän on kuitenkin tulossa muutos, koska meneillään olevan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksen myötä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy kunnilta maakunnille 1.1.2020 alkaen (Valtioneuvosto 2018, viitattu 6.2.2018).

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa ehdotettiin sosiaalisen kuntoutuksen ottamista uuteen sosiaalihuoltolakiin omana pykälänään. Perusteluina esitettiin voimassa olevassa lainsäädännössä itsenäisen sääntelyn puuttumista ja sosiaalisen kuntoutuksen aseman selkeyttämistä osaksi kuntoutuskokonaisuutta. (2012, 141, viitattu 11.3.2016.)

Aiheen valintaan vaikutti ajankohtaisuuden lisäksi oma työkokemukseni sosiaaliohjaajana aikuissosiaalityössä vuosina 2014-2015. Käytännön työssä painopisteen muuttuminen taloudellisesta tuesta kokonaisvaltaisempaan sosiaaliseen tukemiseen ja ohjaamiseen oli näkyvissä jo tuolloin. Perustoimeentulotuen siirtyminen Kelan vastuulle nähtiin mahdollisuutena

keskittyä entistä paremmin suunnitelmalliseen ja pitkäjänteisempään asiakastyöhön ja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa kehittää sosiaalisen kuntoutuksen toimintamuotoja.

Karjalaisen mukaan perustoimeentulotuen siirtyminen Kansaneläkelaitokselle vuoden 2017 alusta nähdään mahdollisuutena kehittää sosiaalityötä, mutta mikäli asiakas ei saa tarvitsemiaan sosiaalipalveluja, voi pelkkä taloudellinen tuki johtaa tuen tarpeen pitkittymiseen. Haasteena onkin kehittää sosiaalityön ja sosiaaliturvan yhdistäviä toimintatapoja / työmuotoja, jotka perustuvat asiakkaiden tarpeisiin, elämäntilanteiden tunnistamiseen ja vaikuttavien työmuotojen seuraamiseen ja arviointiin. Toimeentulotuen eriyttämisen myötä on siis mahdollista ohjata sosiaalityön resursseja asiakasta tukevaan, tavoitteelliseen, suunnitelmalliseen ja tarvittaessa pitkäkestoiseen sosiaalityöhön, kuten laki edellyttää. (2017, 250-251.)

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestäminen edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Toimiessani sosiaaliohjaajana olin 50 % työajastani työ- ja elinkeinotoimiston asiantuntijan työparina työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelupisteessä (TYP). Tämä yhteistyö mahdollisti ammatillisen, lääkinnällisen ja sosiaalisen kuntoutuksen keinoin, yhdessä eri alan ammattilaisten kanssa, arvioida ja tukea asiakkaan työ- ja toimintakykyä.

Yhteistyökokeilujen tuloksena on huomattu, että onnistuakseen aktivointitoimet edellyttävät kuntouttavia työmenetelmiä; asiakkaan elämänhallinnan kokonaisvaltaista tukemista. Karjalainen viittaa lakiehdotukseen monialaisesta yhteispalvelusta, HE 183/2014, jonka tavoitteena on edistää työllistymistä tarjoamalla asiakkaalle hänen palvelutarpeensa mukaisia julkisia työvoimapalveluja sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja. Te-toimiston, Kelan ja kunnan yhteistoimintamallissa arvioidaan yhteispalvelua tarvitsevan asiakkaan erilaiset palvelutarpeet ja kootaan ne tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi. (2017, 256-257.)

Tutkimustulosten esittely on aina subjektiivista ja valintojen tulos. Koska sosiaalityön ja sosiaalialan rakenteelliset uudistukset ovat vielä kesken, ei varsinaisia toiminnasta johtuvia tai sen seurauksia voida tyhjentävästi tämän työn tuloksissa esittää. Uskon kuitenkin, että moniammatillisuutta ja monipuolisia eri toimintamuotoja hyödyntäviä hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja tullaan soveltamaan myös tulevassa, uudessa rakenteessa.

2 SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalinen kuntoutus määritellään seuraavasti:

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaalihojauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. (1301/2014 3:17 §, viitattu 15.3.2016.)

2.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteen ja sisällön määrittelyä

Sosiaalinen kuntoutus käsitteen määrittelemisen on koettu ongelmalliseksi koko sen historian ajan. Välillä käsitteen määrittelemisestä on luovuttu, ja keskitytty sisällön määrittelemiseen. Sosiaalinen kuntoutus käsite on Suomessa otettu käyttöön 1950-luvulla, mutta sen rinnalla oli käsite sosiaalinen rehabilitaatio, jolla tarkoitettiin invalidien lopullisen työhön sijoittumisen tukemista muun muassa apuvälinein. Tuohon aikaan kuntoutuksen kentällä oli kahtia jako lääkinälliseen ja ammatilliseen kuntouttamiseen. 1960-luvulla ammatillisen kuntouttamisen rinnalle otettiin käsite sosiaalinen kuntouttaminen, joka vakiintui käyttöön ja korvasi sosiaalinen rehabilitaatio käsitteen. Yleisesti kuntouttamisen kentällä luovuttiin käsitteestä kuntouttaminen, joka korvattiin kuntoutus käsitteellä, jolloin myös sosiaalinen kuntouttaminen käsitteestä luovuttiin ja alettiin käyttää käsitettä sosiaalinen kuntoutus. (Haimi & Kahilainen 2012, 41-42.)

1970-luvulla sosiaalinen kuntoutus sai oman paikkansa kuntoutusjärjestelmässä. Tähän vaikutti osaltaan se, että myös Suomessa otettiin käyttöön kuntoutuksen nelijako, jolloin kuntoutuksen osa-alueet olivat: lääkinällinen, ammatillinen, kasvatuksellinen ja sosiaalinen. Näistä kolmen ensimmäisen sisällöt, käytänteet ja menetelmät olivat jo melko vakiintuneet, mutta sosiaalinen kuntoutus ymmärrettiin toisaalta koko kuntoutustoimintaa läpäisevänä periaatteena tai osa-

alueena, jonne ohjattiin kaikki, minkä ei katsottu kuuluvan muuhun kuntoutukseen. 1970-luvulla yleistyi myös ajatus siitä, että kuntoutuksen kohteena olisivat koko yhteiskunta ja eri instituutiot. Ymmärrettiin, että sosiaalinen kuntouttaminen on muutakin kuin pelkkää työhön kuntouttamista, eikä se edellytä invaliditeettia tai vammaa. 1980-luvulla sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä yritettiin selventää ja sitä määriteltiin useissa kansallisissa ja kansainvälisissä seminaareissa ja työryhmissä. Hämeenlinnassa vuonna 1984 järjestetyssä seminaarissa sosiaalinen kuntoutus määriteltiin seuraavasti: ”Sosiaalinen kuntoutus muodostuu prosessista, jonka tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen, ja jossa yksilö tilanteen edellyttämässä määrässä käyttää hyväksi yhteiskunnan yleisiä palveluja sekä erilaisia kuntoutuksen toimenpiteitä.” (Haimi & Kahilainen 2012, 43-44.)

Myöhemmin 1990- ja 2000-luvuilla jätettiin käsitteiden määrittelemisen taka-alalle tai toissijaiseksi. Sosiaalista kuntoutusta alettiin määritellä järjestelmällisesti sen sisältämien käytäntöjen kautta. (Haimi & Kahilainen 2012, 44.)

Järvikoski & Härkäpää kuvaavat sosiaalista kuntoutusta prosessina, jolla pyritään parantamaan sosiaalista toimintakykyä. Sosiaalisen toimintakyvyn he määrittelevät kyvyksi selvitä jokapäiväisistä välttämättömistä toiminnoista, vuorovaikutussuhteista sekä oman toimintaympäristön rooleista. Sosiaalista toimintakykyä pyritään parantamaan esimerkiksi helpottamalla asumista, liikkumista ja yleistä osallistumista, huolehtimalla taloudellisesta turvallisuudesta ja tukemalla sosiaalisia verkostoja. (2005, 24.)

Ala-Kauhaluoma & Tuusa toteavat, että huhtikuussa 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki selkiyttää, vahvistaa ja vakiinnuttaa sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja käytäntöjä ja sen suhdetta muihin käsitteisiin. ”Määrittely on kuitenkin melko väljä, koska palvelun sisällöt syntyvät kuntoutujakohtaisesti asiakkaan ja asiantuntijoiden yhteistyöllä.” Käytännössä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan verkostoituneella, moniammatillisella ja monialaisella työskentelytavalla. Sosiaalinen kuntoutus on huolelliseen palvelutarpeen arviointiin ja palvelusuunnitelmaan pohjautuvaa yhteistoimintaa. (2015, 35-36.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa korostetaan sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi tarvittavaa monialaista ja tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken sekä sosiaalisen kuntoutuksen asemaa osana monialaista kuntoutusjärjestelmää. Asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta arvioitaessa tulee arvioida myös asiakkaan tarpeet muihin

tukitoimiin sekä mahdollisuudet saada tarvittavaa kuntoutusta myös muista kuntoutusjärjestelmistä. (2015, 33-34, viitattu 15.3.2016.)

Sosiaalisen kuntoutuksen perustana on aina asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltainen selvittäminen. Kuntoutustarpeet ovat usein hyvin moninaiset, joten tarvitaan moniammatillista yhteistyötä asiakkaan tarpeiden mukaisen palvelukokonaisuuden toteuttamiseksi. Sosiaalinen kuntoutus edellyttää ymmärrystä kokonaisvaltaisen työskentelyn välttämättömyydestä ja vaatii pitkäjänteisyyttä. Lähtökohtana sosiaalisessa kuntoutuksessa on yksilöllinen tuki yhdistettynä tavoitteiden mukaiseen osallistumiseen – toiminnallisuuteen. Asiakkaan kuntoutussuunnitelman tavoitteita tukevia toimintoja järjestävät eri tahot, jolloin asiakkaalle valitaan hänen tavoitteitaan tukevat toiminnot, joihin hän osallistuu. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on yksilön integroituminen yhteiskuntaan kykyjään ja suoriutumistaan vastaavalla tavalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 33-34, viitattu 15.3.2016.)

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestäminen on kuntien vastuulla. Toisaalta sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen alla kuntien on mahdollista kehittää ja toteuttaa erilaisia ryhmämuotoisia toimintoja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Yksi lain painopistealueista on uusien palvelumuotojen kehittäminen. (em.)

2.2 Sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava sosiaalityö

Sosiaalityötä alettiin pitää osanan kuntoutuskokonaisuutta 1990-luvulta alkaen. Kuntouttavan sosiaalityön toimintatapojen ja menetelmien etsimisen edellytyksenä voidaan pitää kuntoutuksen käsitteen laajenemista, sekä aktiivista sosiaalipolitiikkaa. (Liukko 2006,7.)

1990-luvun lamavuosien seurauksena syntyneet syvät yhteiskunnalliset muutokset ovat olleet haasteelliset sosiaalityölle ja osaltaan vahvistaneet kuntouttavan sosiaalityön tarvetta. Sosiaalityössä kohdattavien asiakkaiden ongelmat ovat hyvin moninaisia ja liittyvät muunmuassa: pitkittyneeseen tai pysyvään työttömyyteen, työkyvyttömyyteen, työssä jaksamiseen, uupumiseen, köyhyyteen, syrjäytymiseen, perherakenteiden muutoksiin, yksinäisyyteen, irrallisuuteen ja monikulttuurisuuteen. Muuttuneessa tilanteessa myös sosiaalityöhön tarvitaan muutoksia. ”Sosiaalityöltä odotetaan aktivoivaa, kuntouttavaa ja verkostoituvaa työtettä ja valmiutta työskennellä nyky-yhteiskunnan tuottamien ongelmien ratkaisemiseksi.” (Tuusa 2005, 40-41.)

Liukon raportti Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa, kuvaa käsitteen sisältöä sekä kirjallisuuteen että asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksiin perustuen. Tutkimus on suoritettu vuosina 2003-2005 Helsingissä, ja sen lähtökohtana on ollut vuonna 2001 voimaan tullut laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001), ja sen mukanaan tuomat kaksi uutta palvelua; aktivointisuunnitelma ja kuntouttava työtoiminta. Tutkimuksen kohteena oli pitkään työttömänä olleet ihmiset ja perussosiaalityön kuntouttava työote. Tutkimusongelma oli: ”Mitä on kuntouttava sosiaalityö pitkään työttömänä olleiden ihmisten parissa tehtävässä kunnallisessa perussosiaalityössä?” (2006, 7-9, 32.)

Liukon tutkimusraportissa minua kiinnosti lähinnä kuntouttavan sosiaalityön työmenetelmät, koska omassa opinnäytetyössäni kuvailen muunmuassa sitä, millaisia työmuotoja ja -menetelmiä sosiaalisessa kuntoutuksessa käytetään. Liukon tutkimuksessa keskeisiksi työmenetelmiksi täsmentyivät: psykososiaalinen työskentely ja henkilökohtainen vuorovaikutus, palveluohjaus (asiakasohjaus), verkostotyö (myös asiakkaan omat sosiaaliset verkostot) sekä sosiaalinen kuntoutus (toiminta liitetään yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen ajatteluun). (2006, 102-103.)

Tutkimusraportissaan Liukko pohtii myös kuntouttavaa sosiaalityötä osana sosiaalityön ammattikäytäntöjä. Erityisesti hän pyrkii määrittämään kuntouttavan sosiaalityön suhdetta kuntoutuksen palvelujärjestelmään ja perussosiaalityön lähestymistapojen valikoimaan. Hänen mielestään kuntouttava sosiaalityö, osana kuntoutujan kuntoutusprosessia, mahdollistaa kuntoutujan elämäntilanteen kokonaisvaltaisen tarkastelun, ei pelkästään vamman, vian tai sairauden aiheuttamaa tilannetta. Kuntoutuksen tavoite laajenee tällöin kuntoutujan vahvistumisesta ja voimaantumisen valtaistumisen alueelle. Tavoitteena on asiakkaan yhteiskunnallinen subjektius ja yhteiskunnallinen osallisuus. (2006, 110-112.)

Tutkimusraporttinsa pohdinta-osiossa Liukko nostaa esille sen, että kuntouttava sosiaalityö tarvitsee omia aktiivisia toimintamuotoja asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Toimintamuotojen täytyy olla sellaisia, jotka mahdollistavat työntekijän toimimisen asiakkaan kanssa. Liukon mielestä sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia perussosiaalityössä ei ole vielä hyödynnetty tarpeeksi. Kolmannella sektorilla ja erilaisissa projekteissa on kyllä kehitetty erilaisia toimintatapoja, mutta ne eivät ole rakentuneet osaksi perussosiaalityötä. Edellytyksinä kuntouttavalle työskentelylle Liukko pitää pitkäjännitteistä sitoutumista, tiettyjä tukirakenteita (mm. toimeentulotuki) ja huollollista sosiaalityötä muutostyön rinnalla. Uhkana kuntouttavan

sosiaalityön kehittämiseksi Liukko näkee sosiaalityöhön kohdistuvat tulospainet. Aktivoiva työskentely voi korostua enemmän, jolloin kuntouttavan sosiaalityön kehittäminen ei etene, vaan kuntouttava sosiaalityö voi pinnallistua aktivoivaksi työotteeksi, varsinkin jos kuntouttavaa työtettä toteutetaan puutteellisin menetelmin, välinein ja ilman vahvaa ammatillisuutta. (2006, 116-118.)

Tämän jälkeen tilanne on jonkin verran muuttunut. Ammatilliset käytänteet ja työmenetelmät ovat kehittyneet, ja myös lainsäädännölliset reformit ovat osaltaan ohjanneet työn kehittymistä. On kuitenkin huomattava, että mikäli sote-uudistus (sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos) toteutuu, tulee se muuttamaan sosiaalihuollon toimintoja. Sote-uudistus on kuitenkin tällä hetkellä vielä valmisteilla, joten tässä opinnäytetyössäni kuvaan sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä ja käytäntöjä tämän hetkisen tilanteen mukaisesti.

2.3 Sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja ja -menetelmiä

Perehtyessäni tutkimusaineistooni, huomasin, että käsitteiden ”työmuoto” ja ”työmenetelmä” käyttö on jossain määrin epätarkkaa. En kuitenkaan tässä tutkimuksessani lähde määrittelemään näitä käsitteitä tarkemmin, vaan keskityn kuvaamaan sitä, millä työmuodoilla / työmenetelmillä, tutkimusaineistooni perustuen, sosiaalista kuntoutusta toteutetaan käytännössä. Käsitteiden tulkinnassa ja ymmärryksessä olevaa erilaisuutta on havainnut myös Krook sosiaalityön pro gradu-tutkimuksessaan. Krook toteaa, että hänen tutkimusaineistostaan kävi ilmi menetelmäsanana vaihteleva ymmärrys. Tutkittavien puheessa sekoittuivat työmenetelmät, työorientaatiot ja työkalut. Krook päätti omassa tutkimuksessaan tulkita kaikki menetelmiksi ja toimintatavoiksi, joilla käytännön työtä tehdään. (2012, 49, viitattu 15.4.2018.)

Hinkka ym. ovat tutkimuksessaan selvittäneet sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja, yhteistyörakenteita ja vaikutuksia. Tutkimuksen kohderyhminä olivat pääasiassa työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevat työikäiset nuoret ja aikuiset, joilla oli syrjäytymisen vaara, elämänhallinnan ongelmia ja / tai alentunut toimintakyky. Tutkimuksessaan Hinkka ym. tulivat siihen tulokseen että, sosiaalisen kuntoutuksen sekä kuntouttavan sosiaalityön käsitteiden sisältö sekä työmuodot kehittyvät erilaisissa yhteistyön rakenteissa, usein projekteissa. (2006, 5, 37.)

Analyysin perusteella Hinkka ym. toteavat, että sosiaalisen kuntoutuksen työmuoto käsittää seuraavat osat:

- psykososiaalinen työ (asiakkaan emotionaalinen ja toiminnallinen tukeminen)
- suunnitelmallinen työskentelymalli (toimitaan asiakkaan määrittelemien tavoitteiden saavuttamiseksi, suunnitelmaa käytetään työvälineenä)
- työllistämisen tukitoimet (eri tavoin toteutetut työpaksot, koulutus ja tukeminen peruskoulun loppuun käymisessä, kuntoutustutkimukset ja työkykyarviot)
- moniammatillinen työ (moniammatilliset työryhmät toteuttajaorganisaatioiden sisällä ja yhteistyöorganisaatioiden työntekijöiden kanssa)
- verkostoyhteistyö
- yhteistyö asiakkaan lähiverkoston kanssa (nuorten kohdalla yhteistyö vanhempien kanssa)

Edellä mainittujen lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen sisältöön liittyy erilaisia asiakkaan voimavarojen aktivoimiseen ja tukemiseen suunnattuja työmuotoja, joita toteutetaan yksilötyönä, parityönä tai laajempaa yhteistyönä. Parityöskentelyä voidaan toteuttaa esimerkiksi työpareilla: sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä ja työvoimaneuvoja. Laajemmassa yhteistyössä mukana voivat olla esimerkiksi sosiaalityön, työvoimatoimen sekä muiden organisaatioiden työntekijöitä. Hinkka ym. toteavat, että tutkimusaineiston perusteella sosiaaliselle kuntoutukselle ja kuntouttavalle sosiaalityölle oli ominaista työskentely yhteistyökumppaneiden kanssa. (2006, 5, 23, 25-26, 37.)

Työmuodon toimivuuden kannalta Hinkan ym. tutkimuksessa hahmottuivat seuraavat ulottuvuudet: asiakaskeskeisyys ja kohdeherkkyys, luottamuksellisen asiakassuhteen luominen, työntekijän suhtautuminen ja persoonallisuus, asiakkaan sitoutuminen sekä asiakkaan motivaatio. Näistä varsinkin asiakkaan motivoiminen oli keskeinen tekijä toimivuuden ja positiivisten tulosten saavuttamisen kannalta. (2006, 37.)

Työmuodon toteutuksen esteet Hinkka ym. ovat ryhmitelleet teemoittain: asiakastyöhön liittyvät ongelmat, sisäiset työnjaon ongelmat ja muut työmuodon sisältöön liittyvät ongelmat. Asiakastyöhön liittyvinä ongelmina he toteavat keskeyttäneiden asiakkaiden suuren määrän, ongelmat asiakkaiden motivaatiossa ja sitoutumisessa, intensiivisemmän asiakastyön tarpeen ja työresurssien riittämättömyyden. Sisäiset työnjakoon liittyvät ongelmat olivat työn organisointiin liittyviä asioita, kuten työn ja vastuunjaon ongelmia sekä asiakkaan ja työntekijän yhteistyöhön liittyviä ongelmia. Muina ongelmina mainitaan muun muassa asiakkaan passiivista roolia

korostavat palvelujärjestelmän piirteet sekä puutteet tavoitteen asettamisen konkretiassa ja mitattavuudessa. Lisäksi todettiin, että syrjäytymiskehitykseen oli vaikeampi puuttua, mikäli nuori oli yli 18 vuotias ja yli vuosi sitten koulunsa päättänyt, kuin peruskoulua käyvä tai alle vuosi sitten koulunsa päättänyt. Muina työmuodon sisältöön liittyvinä ongelmina mainitaan myös työntekijöiden osaamiseen liittyvät ongelmat. (2006, 28-29.)

Kuntoutusportin mukaan sosiaalisessa kuntoutuksessa käytettävät yleisimmät työmenetelmät ovat: sosiaalialan ammattilaisten tarjoama tehostettu tuki ja ohjaus sekä pitkäjänteinen yksilövalmennus, ryhmätoiminta, työllistymistä tukevat ja työelämävalmiuksia parantavat palvelut, vertaistuki, päihde- ja mielenterveyspalvelut, perhetyö ja vapaaehtoistoiminta (Kuntoutusportti 2017, viitattu 17.4.2018.)

2.4 Moniammatillinen yhteistyö ja verkostoyhteistyö

Moniammatillisen yhteistyön käsite vakiintui Suomessa 1990-luvulla, mutta sitä käytettiin kyllä aiemminkin kuvaamaan eri ammattiryhmien ja asiantuntijoiden yhteistyötä. Käsitettä käytetään kuvaamaan hyvin monenlaisia eri alojen asiantuntijoiden yhteistyön tapoja ja sen määrittely on toisaalta hyvin epämääräistä. Moniammatillinen yhteistyö voidaan määritellä asiakaslähtöiseksi yhteistyöksi, jossa eri alojen asiantuntijat ja mahdollisesti eri organisaatioiden asiantuntijat työskentelevät yhdessä yhteisen tehtävän suorittamiseksi, ongelman ratkaisemiseksi tai päätöksen tekemiseksi. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 29, 33.)

Moniammatillisessa yhteistyössä on mahdollista koota tietoa, osaamista ja näkemyksiä hyvin monipuolisesti. Usein haasteeksi muodostuu kaiken tämän tiedon, osaamisen ja näkemysten yhdistäminen. Yhteistyössä pitäisi pystyä muodostamaan yhteinen näkemys tilanteesta, määrittää yhteiset tavoitteet työskentelylle ja pystyä työskentelemään aidosti yhteistyössä, ei rinnakkain. (Isoherranen ym. 2008, 33.)

Yhteistyön haasteellisuudesta esimerkiksi työvoimaneuvojien ja sosiaalityöntekijöiden työparityöskentelyssä (yhteispalvelupisteissä) Tuusa toteaa, viitaten Frangenin tekemään haastattelutukimukseen, että esiin nousivat vahvasti eri toimintakulttuurien, ammattikäytäntöjen ja arvomaailmojen väliset jännitteet. Sosiaalityöntekijät kokivat itselleen vieraana, että työhallinnon muuttuvat poliittis-hallinnolliset tavoitteet ja ohjelmat saattoivat vaikuttaa suoraan yksittäisiin asiakastilanteisiin. Heidän kokemuksensa mukaan työhallinnossa oli paineita edetä nopeammin

ja suoraviivaisemmin työllistämiseen kuin sosiaalityössä. Näkökulmaerot johtivat usein ristiriitatilanteisiin. Arkityössä esiintulleiden ristiriitojen koettiin johtuvan palvelumallien ja toimintakulttuurien eroista sekä huonosti suunnitelluista ja epäselvistä johtajuus- ja yhteistyörakenteista. Osalla sosiaalityöntekijöistä oli myös kokemus, ettei heidän äänensä tullut kuulluksi, koska yhteispalvelussa vetovastuu oli työhallinnolla. Oli myös kokemuksia, että työhallinto saneli asiakastyön tavoitteita, ratkaisuja, etenemistapaa ja -vauhtia. Näissä tapauksissa tiimityö halvaantui ja ristiriidat nousivat helposti henkilötasolle. Sosiaalityöntekijät esittivät onnistuneen asiakastyön edellytyksinä kunnollisia johtamis- ja yhteistyörakenteita sekä suotuisia puitteita asiakaskontaktin luomiselle ja pitkäjänteiselle asiakastyölle. Koettiin, että tällaiseen työmalliin pääsemiseksi tarvitaan yhteistä koulutusta ja työnohjausta vuorovaikutustyön osaamiseen ja asiakassuhteen luomiseen. (2005, 60-61.)

Isoherranen ym. toteavat, että moniammatillisessa yhteistyössä pitäisi olla mahdollisuus yhteisen käsityksen muodostamiseen, yhteinen tiedon kokoaminen sekä käsittely ja asiakaskohtainen yhteinen tavoite. Toisin sanoen asiantuntijoiden pitäisi pystyä rakentamaan sosiaalisesti jaettu kognitio. Kaikkien osallistujien pitäisi voida vaikuttaa keskusteluun ja tuoda siihen omat näkemyksensä ja asiantuntijuutensa. Isoherranen ym. mukaan seikat, jotka on huomioitava moniammatillisessa yhteistyössä ovat: asiakaslahtöisyys, tiedon kokoamisen mahdollisuus, vuorovaikutustaidot, roolien muutokset ja yhteydet verkostoihin. (2008, 33-35, 44.)

”Verkostot ovat vuorovaikutussuhteita, jotka yhdistävät ennalta määritellyn joukon ihmisiä, organisaatioita, kohteita ja tapahtumia.” Moniammatillinen verkostotyö mahdollistaa tarpeellisen tiedon vaihdon organisaatioiden ja yhteisöjen rajoja ylittäen. Moniammatillinen verkosto voi koostua eri julkishallinnon alojen toimijoista, yksityisen sektorin toimijoista ja kolmannen sektorin toimijoista. Verkostotyön toimintaperiaatteena on ottaa huomioon kaikissa tilanteissa koko asiakkaan sosiaalinen verkosto. (Isoherranen ym. 2008, 37.)

Moniammatillisen yhteistyön ja verkostoyhteistyön tarpeellisuutta korostetaan sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 33-34, viitattu 15.3.2016). Hinkka ym. ovat tutkimuksessaan selvittäneet muunmuassa millaisilla yhteistyön rakenteilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan. Yhteistyön eri muotoina he mainitsevat moniammatillisen yhteistyön, verkostoyhteistyön ja asiakkaan läheisten kanssa tehtävän yhteistyön. Yhteistyön kuvataan tapahtuvan sosiaali- ja terveystoimen, työvoimahallinnon, oppilaitosten, kolmannen sektorin toimijoiden, tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden, yritysten ja Kelan kanssa. Näiden

lisäksi yhteistyötahona yksittäisissä projekteissa oli nuorisotoimi, seurakunta, erityishuoltopiiri, asuntotoimi ja poliisi. (2006, 20-21.)

2.5 Järjestöt ja sosiaalinen kuntoutus

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminta on yleishyödyllistä ja voittoa tavoittelematonta. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, mutta järjestöillä on myös palkattua henkilöstöä. Järjestöt toimivat julkisen sektorin, markkinoiden ja lähiyhteisöjen välissä ja niiden toiminnan sisältö koostuu jäsenistön tarpeista ja yleisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta. Järjestökenttä koostuu valtakunnallisista sosiaali- ja terveysjärjestöistä (rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä), paikallisella tasolla toimivista rekisteröidyistä yhdistyksistä ja paikallisista rekisteröimättömistä kerhoista ja ryhmistä. Paikallisyhdistyksillä on erityisen tärkeä rooli sosiaalisen tuen sekä toiminta- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoajina heikommissa asemassa oleville. (Kittilä 2008, 709-710.)

Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt, joita Suomessa on noin 200, tuottavat ammatillisia sosiaali- ja terveyspalveluja (osuus sosiaalipalveluista vuonna 2004 oli 19%). Erityisen merkittävä rooli järjestöillä on esimerkiksi yksityisten asuinpalvelujen, vammaisten laitospalvelujen, päihdepalvelujen sekä ensi- ja turvakotipalvelujen tuottajina. Erityispalvelujen lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat tärkeitä uusien innovaatioiden tuottajia ja uusien työmenetelmien kehittäjiä. Järjestöillä on erityisasiantuntemusta, jota syntyy, kun työssä pystytään yhdistämään ammatillinen osaaminen ja kansalaisjärjestötoiminnan kautta karttuva kokemustieto sekä tiiviit yhteydet kansainvälisiin keskusjärjestöihin ja maailmanliittoihin. (Kittilä 2008, 711)

Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittävä palvelujen tuottaja ja uusien palvelujen kehittäjä koko kuntoutussektorilla. Järjestöt tuottavat usein palveluja, joita ei välttämättä olisi muutoin saatavissa. Sosiaali- ja terveysjärjestöt tuottavat kansalaistoiminnan yleishyödyllisiä palveluja sekä markkinaehtoisia ja lakisääteisiä palveluja. Toimintaa tapahtuu valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Suomen sosiaali ja terveys ry (SOSTE, sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtakunnallinen kattojärjestö) julkaisee joka toinen vuosi Järjestöbarometrin, joka kertoo sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteiskunnallisesta roolista, toiminnasta, toimintaedellytyksistä ja tulevaisuuden haasteista sekä selvittää kunnan ja järjestön välistä yhteistyötä. Järjestöbarometrin 2012 mukaan kunnat ovat sosiaali- ja terveysjärjestöille tärkein yhteistyötaho. Säännöllistä yhteistyötä kuntien kanssa oli 72 prosentilla yhdistyksistä. Yhteistyön

lisäksi, varsinkin taloudeltaan pienimmille yhdistyksille, kunnilta saatu toiminta-avustus oli tärkeä. Järjestöbarometrin 2016 kyselyyn vastanneista yhdistyksistä yli puolet sai kunta-avustusta. SOSTEn 17.8.2016 julkaiseman selvityksen mukaan vuonna 2016 Suomessa oli 10 000 rekisteröityä sosiaali- ja terveysalan järjestöä, joista sosiaali- ja terveyspalveluja suoraan itse tai yhtiötettynä tuottavia järjestöjä oli 959. Suurin osa järjestöjen tuottamista palveluista on sosiaalipalveluja. (Suomen sosiaali ja terveys ry, viitattu 3.5.2018.)

Viimeisimmän SOSTEn julkaiseman selvityksen mukaan sosiaalipalveluja tuottavia järjestöjä oli vuonna 2017 yhteensä 860. Lisäystä vuoteen 2015 verrattuna oli 5%, eli 38 uutta järjestöä. Nämä uudet järjestöt tarjoavat sosiaalipalveluja pääasiassa päivätoimintana. Kohderyhmiä ovat vammaiset, kehitysvammaiset, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, vanhukset ja nuoret. Määrällisesti järjestöt tuottavat eniten päivätoimintapalveluja ja asumispalveluja, ja yleisimmin asiakkaina ovat lapset, nuoret ja vanhukset. Selvityksen mukaan, verrattaessa järjestöjen ja yritysten tuottamia yksityisiä sosiaalipalveluja, järjestöjen osuus on 20%. (Puhakka, A., Peltosalmi, J. & Perälähti, A. 2018, 6, 16, viitattu 11.5.2018.)

Toiminnallaan järjestöt tarjoavat kanavan kansalaisjärjestötoiminnalle, vapaaehtoistoiminnalle, vertaistuelle ja vaikuttamiselle. Kansalaisjärjestöt mahdollistavat demokratian toteutumisen antamalla osallistumisen mahdollisuuden kaikille, tarjoamalla uusia tapoja osallistumiseen sekä toimivat ihmisarvon ja -oikeuksien puolustajina. Osallistuva demokratia on aktiivista osallistumista ja vaikuttamista arjessa. Järjestöt tukevat ja lisäävät ihmisten voimavaroja, synnyttävät osallisuutta ja yhteistoimintaa. Osallisuuden kokemuksen katsotaan kiinnittävän ihmisen yhteiskuntaan ja mahdollistavan vaikuttamisen itseä koskeviin asioihin ja päätöksentekoon. Järjestöt luovat osallistumisen mahdollisuuksia myös heille, joilla on vakavia terveys-, talous- tai sosiaalisia ongelmia. Järjestöt pitävät mukana toiminnassaan, yhteisössä ja yhteiskunnassa heitä, jotka ovat ajautuneet tai ajautumassa yhteiskunnan marginaaliin. Järjestöjen terveyttä ja hyvinvointia edistävä ja osallisuutta vahvistava toiminta parantaa hyvän elämän edellytyksiä ja osallisuus mahdollistaa ihmisarvon ja hyvinvoinnin. (Kittilä 2008, 709-710; Suomen sosiaali ja terveys ry, viitattu 3.5.2018.)

Toiminnassaan järjestöt pitävät esillä eri ihmisryhmien perusoikeuksia ja toimivat yhteiskunnallisina vaikuttajina välittämällä asiakkaiden tarpeita ja kokemuksellista tietoa asioiden valmisteluun ja poliittisten päätösten tekoon. Tämän lisäksi järjestöt tuottavat tutkimuksellista tietoa kuntoutuksesta, suunnittelevat, toteuttavat ja kehittävät kuntoutuksen parissa

työskentelevien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön täydennyskoulutusta sekä pyrkivät vaikuttamaan terveyttä ja hyvinvointia edistävien elintapojen ja ympäristöjen puolesta. (Kittilä 2008, 711; Suomen sosiaali ja terveys ry, viitattu 3.5.2018.)

Kittilän mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen kuntoutustoiminta voidaan jakaa kolmeen luokkaan: kuntoutuspalvelut (moniammatilliset avo- ja laitospalvelut), kuntoutusta tukeva toiminta (esimerkiksi erityisliikuntapalvelut, ryhmäpalvelut ja neuvontapalvelut) ja kehittämistoiminta (järjestöjen palvelutoiminnan tutkiminen, arvioiminen sekä uusien toimintamuotojen kehittäminen ja kokeileminen). Kuntoutusta tukeva toiminta ei ole varsinaisesti kuntoutusta, mutta tärkeää toimintaa asiakkaalle, joka odottaa varsinaisia kuntoutuspalveluja tai on jo kuntoutuspalvelujen piirissä. Kuntoutumista tukeva toiminta voi motivoida kuntoutusprosessin ylläpitämiseen tai esimerkiksi auttaa raskaan hoitajakson jälkeen. Järjestöjen kuntoutusta tukevaa toimintaa järjestävät usein paikallisyhdistykset, jolloin se on asiakkaille helpommin saavutettavissa. (2008, 711, 716.)

Mattila-Aallon mukaan järjestöillä on perinteisesti ollut erityinen rooli ja tehtävä kuntoutuspalvelujen tuottajina ja kehittäjinä. Näin siitäkin huolimatta, vaikka kuntoutuksen järjestämisvastuullisiksi tahoiksi on nimetty Kansaneläkelaitos, työeläkelaitokset, työ- ja elinkeinohallinto, vakuutusyhtiöt ja kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto. Mattila-Aalto viittaa kuntoutussäätiön KoJu-hankeeseen, jossa tehdyn kyselyn perusteella järjestöjen yhteistyötahot julkisella sektorilla ovat: kunnat, kuntayhtymät, sairaanhoidon erityisvastuualueet (sairaanhoitopiirit), Kela, te-hallinto ja Raha-automaattiyhdistys (RAY, joka rahoittaa kansalaisjärjestöjen toimintaa julkisin varoin). Kyselyn perusteella kuntien ja järjestöjen välinen yhteistyö näyttää olevan erityisen tärkeää sosiaalisessa kuntoutuksessa. (2012, 72-73)

Nuorten parissa toimivat järjestöt ovat pyrkineet täydentämään ja kehittämään julkisen sektorin tarjoamia nuorten palveluja. Monet järjestöt toimivat yhteistyössä kuntien toimijoiden kanssa esimerkiksi etsivässä nuorisotyössä, järjestävät kouluissa tukioppilastoimintaa tai osallistuvat muuten koulujen nuorisotyöhön. Toiminnallaan järjestöt ovat pyrkineet nuorten osallisuuden lisäämiseen ja niiden tarjoamat palvelut liittyvät esimerkiksi työllistymisen tukemiseen, kouluttautumiseen, koulutukseen ohjaamiseen ja elämänhallinnan lisäämiseen. Osa järjestöistä pyrkii tavoittamaan kaikenlaisia nuoria, mutta varsinkin heikoimmassa asemassa olevien nuorten tavoittamiseksi järjestöt käyttävät monenlaisia keinoja, kuten jalkautumista sinne, missä nuoret oleskelevat vapaa-aikanaan (esimerkiksi kauppakeskukset). Toiminnassa jo mukana olevien

nuorten kontaktit toisiin nuoriin ovat osoittautuneet hyväksi keinoksi saada nuoria mukaan toimintaan. Suurin osa järjestöistä ei halua profiloitua vain esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa toimiviksi, vaan toimintaan halutaan mukaan kaikenlaisia nuoria. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 38-39, viitattu 9.5.2018)

Tuusa ja Ala-Kauhaluoma ovat selvityksessään esitelleet muutamia järjestöjen hyviä käytäntöjä nuorten sosiaaliseen kuntoutukseen, joista esimerkkinä:

- Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-hanke (kokonaisvaltainen, intensiivinen tuki matalan kynnyksen periaatteella)
- Nuorten Ystävät ry (klubitalotoiminta Oulussa, Kajaanissa ja Rovaniemellä)
- Silta-Valmennus ry (Tampereella, kuntouttavaa työtoimintaa, matalan kynnyksen starttipajatoimintaa)

Näiden lisäksi Tuusa ja Ala-Kauhaluoma pitävät tärkeänä järjestöjen nuorille tarjoamana palveluna tuettua asumista. Tuettu asuminen on monialaista yhteistyötä kunnan, vuokranantajan, asumisohjaajan, sosiaalitoimen ja etsivän nuorisotyön kanssa. Tämän palvelun avulla nuoren mahdolliset ongelmat havaitaan ajoissa, eikä tilanne ehdi kriisiytyä. Järjestöillä on myös hyviä kokemuksia esimerkiksi pienryhmätoiminnasta (ryhmät erilaisin teemoin tai kohderyhmin), nuorten ottamisesta mukaan esimerkiksi sääntöjen laadintaan, erilaiset elämäntaitokurssit ja nettiryhmät. Järjestöjen mukaan matalan kynnyksen toiminnot ovat tärkeitä nuorten mukaan saamiseksi. (2014, 39-41.)

2.6 Sosiaalinen kuntoutus sosiaalityön areenoilla

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen osallistuu iso joukko eri toimijoita ja organisaatioita. Tässä niin sanotussa palveluviidakossa sekä asiakkailta että eri organisaatioiden työntekijöillä on vaikeuksia löytää osuvia ja toimivia, asiakas- ja yksilölähtöisiä ratkaisuja. Haastetta on lisännyt se, että palvelujen tarjonnan kirjo on entisestään kasvanut, kun julkisten palvelujen rinnalle on muodostunut projektimaisia ja hyvinkin lyhytkestoisia palveluja. Vaikka kunnallisesta sosiaalityöstä on muodostunut aikuissosiaalityön toimintakentän ydin, ei aikuissosiaalityön tekemistä voi rajata näin kapeasti ja vain kuntatoimijoita koskevaksi, koska sosiaalityössä kohdataan aikuisia myös monilla muillakin areenoilla; moniammatillisilla ja erityisillä julkisilla areenoilla sekä ”ei-julkisilla” eli muilla hyvinvointiyhteiskunnan areenoilla. (Juhila 2008, 14-15.)

Krookin mukaan hyvä esimerkki moniammatillisesta aikuissosiaalityön areenasta ovat työvoiman palvelukeskukset, jotka ovat viranomaisten yhteisiä asiakaslähtöisiä ja moniammatilliseen tiimityöhön perustuvia keskuksia. Nämä palvelukeskukset ovat työvoimatoimiston, kunnan ja Kelan asiantuntijoiden muodostamia kiinteitä verkostoja. Palvelukeskuksissa säilytetään viranomaisten välinen tehtäväjako sekä vastuut ja velvollisuudet. Työ- ja elinkeinohallinto vastaa julkisten työvoimapalvelujen toimeenpanosta ja kunta ja Kela omista lakisääteisistä tehtävistään. Palvelukeskusten tavoitteena ja toiminnan perustana on onnistua arvioimaan asiakkaan todellinen palvelutarve ja vastata yhdessä tähän palvelutarpeeseen. (2012, 16.)

Tässä opinnäytetyössäni noudatan pääpiirteissään Juhilan esittämää aikuissosiaalityön jaottelua eri areenoihin (taulukko 1). Juhila jakaa areenat kolmeen pääkenttään alatehtävineen ja -palveluineen: aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana, moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat. Sulkeisiin Juhila kertoo merkinneensä ne alatehtävät ja -palvelut sarakkeesta ”aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana”, jotka eivät tuolloin olleet selvästi vakiintuneet tai joiden painoarvo oli vähentynyt. Sosiaaliset yritykset Juhila kertoo laittaneensa sulkeisiin, koska hän ei ole käsitellyt tässä kirjoituksessaan sosiaalisten yritysten tuottamaa, aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä. Syyksi hän mainitsee, ettei ole tunnistanut laajamittaista yrityspohjaista toimintaa tällä kentällä. (2008, 43-44.)

TAULUKKO 1. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat (Juhila 2008, 44)

Aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana	Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat	Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat
Toimeentulotukityö	Kuntouttava työ työvoiman palvelukeskuksissa	Sosiaalisten järjestöjen palvelut, erityisesti asianajo-, mielenterveys-, päihde- sekä tukiasumis ja asunnottomuustyö
Kuntouttava työtoiminta	Päihdetyö	Diakoniatyö, erityisesti työ yhteiskunnan huono-osaisimpien parissa
Päihdetyö	Kriminaalihuolto- ja vankeinhoitotyö	(Sosiaaliset yritykset)
(Mielenterveystyö)	Terveystieteiden sosiaalityö	
(Tukiasumis- ja asunnottomuustyö)	Mielenterveystyö	
(Alue- ja yhdyskuntatyö)	Maahanmuuttajatyö	

Kuten edellä mainitsin, noudatan pääpiirteissään edellä esittämäni Juhilan jaottelua aikuissosiaalityön areenoista (2008, 44). Tämän lisäksi päivitän kirjallisuuskatsaukseni tulosten ja pohdinnan osalta käsitystä siitä, onko aidosti syntynyt muita, esimerkiksi yksityisten yritysten toiminnan varaan rakentuneita aikuissosiaalityön areenoita. Tulokset-osiossa pyrin myös tutkimusaineistooni perustuen sijoittamaan eri toimintamuodot näille areenoille. Tämä on mielestäni tärkeää, koska sosiaalityön areenat muuttuvat ja muuntuvat jatkuvasti. Uusia organisaatioita syntyy ja vanhoja häviää.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvailla millä työmuodoilla, kenen toimesta ja millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan. Lähdeaineistona olen käyttänyt aikaisempia tutkimuksia sekä projekti- ja hankeraportteja. Olen pyrkinyt tuottamaan tietoa siitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen alueella toimitaan käytännön työssä. Tieto on hyödynnettävissä muun muassa aikuissosiaalityötä tekevien sosiaalihojaajien (sosionomi amk) työssä, sekä laajemmin ajateltuna kaikkien sosiaalista kuntoutusta tekevien työssä. Sosiaalinen kuntoutus on vielä suhteellisen uusi toimintamuoto, joka edellyttää kaikilta toimijoilta uusien toimintamuotojen etsimistä ja kehittämistä sekä laaja-alaista yhteistyötä.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

1. Millä työmuodoilla /-menetelmillä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan?
2. Ketä ovat ne toimijat, jotka toteuttavat sosiaalista kuntoutusta?
3. Millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan?

Omia oppimistavoitteitani ovat tutkimustyön toteuttaminen sekä yleisistä sosionomin osaamisalueista erityisesti sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen ja tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen. Nämä tavoitteet pohjautuvat toisaalta amk-tutkinnon kompetensseihin ja toisaalta tuleviin työtehtäviini. Tulevia työtehtäviäni ajatellen katson, että palvelujärjestelmäosaamisen ja tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen syventäminen on erittäin tärkeää. Esimerkiksi sosiaalista kuntoutusta toteutetaan hyvin erilaisin työmuodoin ja yhteistyöverkostoin, joten eri palvelujärjestelmien tunteminen on mielestäni välttämätöntä. Tämän lisäksi on tärkeää pystyä arvioimaan asiakkaan palvelutarpeita, hallita palveluohjaus ja pystyä toimimaan asiantuntijana erilaisissa moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa. Hyvinvointipalveluissa tapahtuvien muutosten ennakointi ja jäsentäminen sekä uusien palvelujen kehittäminen on erityisen tärkeää nyt, kun koko sosiaali- terveydenhuollon palvelujärjestelmää ollaan uudistamassa. Tutkimukselliseen kehittämis- ja innovaatio-osaamiseen kuuluu muunmuassa kyky innovatiiviseen ongelmanratkaisuun ja verkostoyhteistyöhön sekä asiakastyön menetelmien, työkäytäntöjen ja palveluprosessien kehittämisen osaaminen. Tämän

lisäksi sosionomin tulee osata suunnitella, toteuttaa ja arvioida kehittämishankkeita sekä osata tuottaa ja arvioida tietoa hyvinvoinnin edistämiseksi. (Innokylä 2016, viitattu 24.7.2018.)

3.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkija tekee metodologisiin lähtökohtiin liittyvät valinnat sen mukaan, mitä tutkimuksellista tietoa hän pitää tärkeänä. Olen valinnut opinnäytetyöni metodologiseksi lähtökohdaksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkitaan ilmiötä, josta ei ole vielä paljon tietoa ja tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimukseen osallistujat valitaan tarkoituksenmukaisuuden perusteella ja aineiston analyysi on lähtökohdiltaan induktiivinen (aineistolähtöinen sisällönanalyysi). Induktiivinen päättely on aineistolähtöistä ja havainnot yksittäisistä tapahtumista yhdistetään laajemmaksi kokonaisuudeksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysit ovat usein kuvailevia, eikä analyysissä tarvitse analysoida kaikkea tietoa, vaan hakea vastauksia tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimustehtäviin. (Kylmä & Juvakka 2007, 22, 30-31, 33, 113.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kootaan ja se muodostuu oikeissa ja todellisissa tilanteissa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että varsinainen tutkimussuunnitelma muodostuu ja tarkentuu tutkimuksen edetessä. Tutkimus toteutetaan joustavasti ja suunnitelmaa muutetaan ja tarkennetaan tutkimuksessa eteen tulleiden havaintojen ja tulosten perusteella aina tarpeen mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 164.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuottaa kuvailevaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja –menetelmistä, toimijoista ja toiminta-areenoista. Aineistoni koostui aiemmista tutkimuksista ja hankkeiden ja projektien raporteista. Kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteet kuten aineistolähtöisyys, aineiston valinta tarkoituksenmukaisuuden perusteella, joustava tutkimuksen toteutus sekä kuvaileva aineiston analyysi mahdollistivat varsinaisten tutkimuskysymysten arvioinnin ja tarkentamisen. Lisäksi kvalitatiivinen tutkimusote tuki henkilökohtaista oppimisprosessia ja oman tietoperustani syventämistä tutkimukseni edetessä. Näillä seikoilla perustelen tutkimukseni metodologisia valintoja ja sitä, että kvalitatiivinen tutkimus sopii parhaiten tähän työhöni.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt kuvailevaa kirjallisuuskatsausta (narratiivinen yleiskatsaus). Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti se, että halusin tietoa siitä, millä työmuodoilla /-menetelmillä, kenen toimesta ja millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta on toteutettu ja toteutetaan. Tulin siihen tulokseen, että parhaiten ja laajemmin saan tarvitsemaani tietoa keräämällä aineiston aiemmista tutkimuksista ja projekti- ja hankeraporteista.

Tutkimusmenetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus tuottaa kuvailevan, laadullisen vastauksen tutkimuskysymykseen. ”Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen tähtäävää ilmiön kuvausta.” Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella haetaan vastauksia kysymyksiin: mitä ilmiöstä jo tiedetään ja mitkä ovat ilmiön keskeiset käsitteet tai niiden väliset suhteet. Tutkimuskysymys on keskeinen ja koko tutkimusprosessia ohjaava tekijä. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 291-295.)

Salmisen mukaan kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voisi luonnehtia yleiskatsaukseksi ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Aineistot ovat laajoja ja ilmiö pystytään kuvaamaan laaja-alaisesti. Tutkittavan ilmiön ominaisuuksien luokittelu on myös mahdollista. Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta voidaan erottaa kaksi orientaatiota: narratiivinen ja integroiva katsaus. Narratiivinen on metodisesti kevyin ja tämän orientaation avulla pystytään antamaan laaja kuva käsiteltävästä aiheesta. Narratiivisessa yleiskatsauksessa prosessin tarkoituksena on tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia. ”Kuvailevana tutkimustekniikkana narratiivinen katsaus auttaa ajantasaistamaan tutkimustietoa, muttei tarjoa varsinaista analyttisintä tulosta.” (2011, 6-7, viitattu 29.1.2017.)

Kangasniemi ym. jäsentävät kuvailevan kirjallisuuskatsauksen neljän vaiheen kokonaisuudeksi:

- 1) tutkimuskysymyksen muodostaminen, 2) aineiston valinta, 3) kuvailun rakentaminen ja 4) tulosten tarkastelu. Aineiston valintaa ohjaa tutkimuskysymys ja sen laajuus määrää aineiston riittävyyden. Kuvailun rakentaminen on menetelmän ydin, ja sen tavoitteena on vastata tutkimuskysymykseen valitun aineiston tuottamana laadullisena kuvailuna. Tulosten tarkastelu sisältää sisällöllisen ja menetelmällisen pohdinnan sekä tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arvioinnin. Huomattavaa on, että vaikka menetelmä voidaan eritellä eri vaiheisiin, sen vaiheet etenevät hermeneuttisesti ja päällekkäisesti suhteessa toisiinsa. (2013, 294).

3.4 Aineiston hankinta

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valinnassa ja muodostamisessa tärkeitä ovat aineistolähtöisyys ja tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen tähtäävä luonne. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että aineistoa valitaan ja sitä täsmennetään koko ajan tutkimuksen kuluessa sen mukaan, mitä tutkimukselliset tavoitteet kullakin hetkellä edellyttävät. Olennaista on, että valittu aineisto tukee alkuperäiseen tutkimuskysymykseen vastaamista tai täsmentää tulevia valintoja vastauksen löytämiseksi. Aineiston riittävyttä arvioidaan ja riittävyden ratkaisee tutkimuskysymyksen laajuus. (Kangasniemi ym. 2013, 295.)

Alustavasti rajasin aineiston hankintaa seuraavasti:

- kansalliset, suomenkieliset tutkimukset ja hanke- ja projektiraportit ajalta 2006-2016
- sosiaalinen kuntoutus aikuissosiaalityössä, yli 25-vuotiaat.

Hinkka ym. ovat tehneet kartoittavan kirjallisuuskatsauksen sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista, ja heidän tutkimuksensa aineisto on kerätty vuosilta 2000-2005 (2006, 5). Aikarajaukseni oli alustava ja olin valmis muuttamaan sitä, mikäli tällä rajauksella saatu aineisto olisi ollut liian laaja tähän tutkimukseen. Samoin kohderyhmän rajaus oli alustava ja olin varautunut muuttamaan sitä, ellei yli 25-vuotiaiden sosiaalista kuntoutusta koskevaa aineistoa löytyisi riittävästi. Hinkan ym. lisäksi Tuusa ja Ala-Kauhaluoma (2014, viitattu 9.5.2018) ovat tehneet selvityksen nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Aineiston haun rajasin suomalaisiin tietokantoihin. Tähän rajaukseen päädyin, koska sosiaaliturvajärjestelmät eri maissa ovat erilaiset ja halusin tietoa nimen omaan suomalaisista käytännöistä. Alustavia hakuja, koehakuja, suoritin tietokannoista: Aleks, Melinda ja Arto. Hakusanoina käytin: sosiaalinen kuntoutus, aikuissosiaalityö, sosiaalinen vahvistaminen, kuntouttava sosiaalityö, empowerment, voimavaraistaminen, moniammatillinen sosiaalityö, sosiaalityön menetelmät ja sosiaalityön käytäntöjä. Nämä hakusanat valikoituivat tiedonhankintatyöpajalla tehdyn harjoituksen perusteella. Harjoituksessa mietittiin aiheeseen liittyviä keskeisiä sanoja ja niiden synonyymejä. Alustavissa hauissa kävi ilmi, että hakusanoja tulee tarkentaa ja osittain muuttaa, koska haut tuottivat toisaalta liian vähän ja toisaalta liian paljon, mutta rajaamattomia tuloksia. Haasteena oli löytää ne hakusanat ja sanojen yhdistelmät, joilla löytäisin mahdollisimman kattavasti tutkimukseni aineistoksi sopivia aikaisempia tutkimuksia ja hanke-/projektiraportteja. Aineiston hauissa käytin rajauksia: suomalaiset tietokannat,

suomenkieliset julkaisut ja aikarajaus vuosiin 2006-2016. Varsinaisen haun ja lopullisten hakusanojen sekä tietokantojen määrittämisen olen tehnyt yhdessä Oulun ammattikorkeakoulun Kontinkankaan yksikön kirjaston informaatikon kanssa. Lopulliset haut olen tehnyt kevään 2017 aikana tietokantoihin: Aleks, Arto, Kuntoutusportti, Medic ja Melinda. Nämä tietokannat soveltuvat tähän työhön, koska niiden kautta oli saatavissa parhaiten juuri tähän työhön tarvitsemaani aineistoa. Tietokannoista Aleks ja Arto sisältävät viitteitä kotimaisista ammatti- ja tiedelehdistä sekä yleislehdistä. Kuntoutusportti on Kuntoutussäätiön ylläpitämä verkkosivusto, joka sisältää ajankohtaista tietoa kuntoutuksesta. Medic sisältää viitteitä suomalaisista lääke- ja hoitotieteellisistä artikkeleista, kirjoista, väitöskirjoista, opinnäytetöistä ja tutkimuslaitosten raporteista. Melinda on yliopistokirjastojen yhteistietokanta. (Oulun ammattikorkeakoulu 2018, viitattu 24.7.2018.) Näiden tietokantojen lisäksi olen tehnyt hakuja manuaalisesti joihinkin muista lähteistä esille tulleisiin hankkeisiin.

Tekemissäni hauissa hakusanat ja niiden yhdistelmät olivat:

”sosiaalinen kuntoutus”, ”moniammatillinen sosiaalityö”, aikuissosiaalityö, sosiaalityö + menetelmät, sosiaalityö + kuntoutus, ”kuntouttava sosiaalityö”

Näillä hakusanoilla ja edellä mainituilla rajauksilla tekemäni haut tuottivat osuvia eri tietokannoista taulukon 2 mukaisesti. Tämän jälkeen tein alustavan karsinnan, jolloin poissuljin ne aineistot, jotka olivat maksullisia tai eivät vapaasti saatavilla. Painetuista julkaisuista suljin pois maksulliset julkaisut, kaukolainat sekä yliopistojen käsikirjastoissa olevat julkaisut. Tämän lisäksi poissuljin otsikon, tiivistelmän tai johdannon perusteella ne, jotka eivät olisi antaneet tutkimuskysymyksen kannalta tarvittavaa tietoa.

TAULUKKO 2. Hakusanat ja osumat tietokannoittain

Hakusanat	Aleks	Arto	Kuntoutusportti	Medic	Melinda
”sosiaalinen kuntoutus”	102	^{*)} 415	10	4	103
”moniammatillinen sosiaalityö”	0	0	0	0	0
aikuissosiaalityö	18	3	1	1	94
sosiaalityö + menetelmät	27	3	27	20	108
sosiaalityö + kuntoutus	46	6	207	31	135
”kuntouttava sosiaalityö”	3	0	9	0	23

^{*)} Ensimmäisellä haulilla osuvia 2208, jolloin informaatikon ohjeen mukaisesti rajasin tämän haun jo tässä vaiheessa vain elektronisiin aineistoihin.

Osumia tuli kohtuullisen runsaasti, mutta osa eri tietokantojen viitteistä oli samoja, joten aineisto rajautui jonkin verran. Tässä vaiheessa kävi ilmi, että alustavasti suunnittelemani aineiston rajaamista kohderyhmän iän mukaan ei voi tehdä, koska muutoin aineisto jäisi liian suppeaksi. Aineiston sisäänoton kriteereiksi muotoutuivat: teksti suomenkielinen, julkaisu vuosi 2006-2016, saatavissa koko teksti, aineisto tutkimuskysymyksiini kannalta oleellinen, vapaasti saatavilla oleva elektroninen tai painettu julkaisu ja julkaisu muu, kuin amk opinnäytetyö.

Näillä sisäänottokriteereillä valitsin aineistosta ne tutkimukset ja hanke-/projektiraportit, joita käyttäisin tämän tutkimukseni aineistona. Tämän lisäksi olin hakenut manuaalisesti eri lähteistä esiin tulleita tutkimuksia ja hanke-/projektiraportteja sekä hankekuvauksia, yhteensä 10 kappaletta. Tässä vaiheessa aineistoa oli vielä aika runsaasti, ja oli selvää, että ottaen huomioon tutkimukseni laajuuden (amk opinnäyte), omat resurssini ja ajan rajallisuuden, aineisto olisi liian laaja, ja ehkä myös vielä riittämättömästi rajattu. Aloin kokoamaan aineistosta taulukkoa (liite 1), johon keräsin osittain tutkimuskysymyksiini perustuen seuraavat tiedot:

1. Tekijä / teos
2. Toimijat (Ketä ovat ne toimijat, jotka toteuttavat sosiaalista kuntoutusta?)
3. Kohderyhmä
4. Tutkimuksen / projektin / hankkeen tavoitteet ja / tai tarkoitus
5. Työmuodot / työmenetelmät (Millä työmuodoilla /-menetelmillä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan?)
6. Areenat (Millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan?)

Taulukkoon keräämäni tiedot perustuvat osittain tutkimuskysymyksiini, mutta sen lisäksi keräsin tietoa kohderyhmistä sekä tutkimuksen / projektin / hankkeen tavoitteista ja / tai tarkoituksesta. Kohderyhmän halusin mukaan, koska alustavasti olin suunnitellut jaottelevani tuloksia eri kohderyhmien mukaan, mikäli aineistossani olisi riittävästi erilaisia kohderyhmiä. Vaikka tämä suunnitelma ei toteutunut, niin halusin kuitenkin säilyttää tiedot kohderyhmistä, että lukija voi halutessaan katsoa ja verrata toiminnan toteuttamista eri kohderyhmille. Tavoitteiden ja / tai tarkoituksen mukaan ottamista pidän perusteltuna siltä kanalta, että sosiaalinen kuntoutus on tavoitteellista toimintaa. Tavoitteella ja kohderyhmällä on vaikutusta siihen, mitä työmenetelmiä käytetään.

Taulukon tekovaiheessa aineistosta karsiutuivat pois ne tutkimukset ja raportit, joissa ei ollut tutkimuskysymyksiini kannalta riittävän selkeää kuvausta työmuodoista /-menetelmistä, toimijoista tai areenoista. Huomasin myös, että jossain määrin tapahtui aineiston saturaatiota eli

kylläntymistä. Toisin sanoen oli useita saman kaltaisia tutkimuksia ja hankkeita, jotka eivät tuoneet varsinaisesti enää merkittävää uutta tietoa tutkimuskysymysteni kannalta. Samankaltaisuutta oli muunmuassa kohderyhmän, työmuotojen tai toimijoiden osalta. Käytin tässä vaiheessa myös vapautta valita aineistoa siten, että saisin aineiston, joka antaisi mahdollisimman monipuolisen kuvan tutkimukseni kohteena olevasta ilmiöstä sekä vastauksia tutkimuskysymyksiini. Mielestäni pohdin aineiston riittävyttä huolellisesti, ja edellä mainitsemani näkökohdat huomioiden, katson tämän aineiston olevan tähän tutkimukseeni riittävän. Lopullinen tutkimusaineistoni koostuu 13 teoksesta, jotka on esitelty liitteessä 1. Eri tietokantojen kautta löytyneet mukaan otetut teokset jakaantuvat seuraavasti: Aleksis 1, Kuntoutusportti 1, manuaalisesti haetut 8 ja Melinda 3.

3.5 Aineiston analysointi

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa menetelmän ydin on kuvailun rakentaminen (aineiston analysoiminen), vastaaminen tutkimuskysymykseen saadun aineiston pohjalta. Analysointia ja tarkastelua ei voida kuitenkaan pitää erillisinä, vaan ne etenevät hermeneuttisesti ja päällekkäisesti suhteessa toisiinsa. Kuten missä tahansa tutkimuksessa, tässä vaiheessa tehdään sisällöllinen ja menetelmällinen pohdinta sekä tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuuden arviointi. Tärkeintä on kuvata tutkimuksen keskeiset tulokset ja pohtia näiden tulosten vaikuttavuutta suhteessa alkuperäiseen tutkimuskysymykseen ja ympäröivään todellisuuteen. (Kangasniemi ym. 2013, 296-297.)

Aineiston valintaprosessin aikana tekemäni taulukko (liite 1) helpotti analyysin tekemistä, koska jo tuossa vaiheessa tapahtui myös aineiston analysointia. Analysoinnissa olen käyttänyt teemoittelua, eli pyrkinyt hahmottamaan tutkimusaineistostani keskeisiä aihepiirejä, jotka liittyvät tutkimusongelmiini. Saatuani taulukon valmiiksi, aloitin tarkemman perehtymisen aineistoon. Kävin yksitellen läpi kaikki liitteeseen 1 valitsemani teokset siten, että poimin kaikista tutkimuskysymysteni mukaiset tiedot. Tämän vaiheen tein käsin paperille kirjoittaen. Aineistosta alkoi nousta esiin yhtäläisyyksiä ja selkeitä teemoja. Esimerkiksi työmenetelminä mainitut yksilöllinen tuki (Kivipelto, Blomgren, Karjalainen & Saikkonen 2013; Peltomaa 2015) yksilövalmennus (Kesä, Kinnunen, Ala-Kauhaluoma, Laiho, Möller & Joutsen 2013; Karppinen 2016), intensiivinen asiakas- ja palveluohjaus (Osallisuutta asiakkuuteen kuntouttavassa työtoiminnassa 2013), yksilöllinen palveluohjaus (Ranta & Pihlajamaa 2017) Luotsitoiminta

(Kettunen, Maaranen, Pilttonen & Torvinen 2013) yksilökohtainen työ (Kettunen ym. 2013) ja kotikäynnit (Virkkunen 2006) yhdistin nimikkeellä ”yksilöohjaus”. Käytyäni tällä menetelmällä läpi koko aineiston, hahmottui sosiaalisen kuntoutuksen toiminta- / työmuodoiksi yksilöohjaus, ryhmävalmennus, moniammatillinen yhteistyö ja verkostoyhteistyö. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi, jonka olen kuvannut kuviossa 1, hahmottui myös tässä vaiheessa, kun olin perehtynyt teoksiin Karppinen (2016), Kivipelto ym. (2013) ja Ranta & Pihlajamaa (2017).

3.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kylmä ja Juvakka ovat määritelleet laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereiksi uskottavuuden, vahvistettavuuden, refleksiivisyyden ja siirrettävyyden. Uskottavuudella tarkoitetaan tutkimuksen sekä sen tulosten uskottavuutta. Tutkimuksen uskottavuutta voidaan vahvistaa pyytämällä tutkimukseen osallistuneita arvioimaan tulosten paikkansapitävyyttä, keskustelemalla toisten samaa aihetta tutkivien kanssa, olemalla riittävän pitkän ajan tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa tai pitämällä tutkimuspäiväkirjaa. Uskottavuutta voidaan vahvistaa myös käyttämällä triangulaatiota (monimenetelmällisyyttä). Esimerkiksi aineistotriangulaatiossa tutkittavaa ilmiötä hahmotetaan eri näkökulmista. (2007, 127-128.)

Vahvistettavuudella tarkoitetaan sitä, että koko tutkimusprosessi on kirjattu siten, että toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua. Laadullisessa tutkimuksessa vahvistettavuus on ongelmallinen, koska samankin aineiston tulkinnat voivat erota toisistaan. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa hyväksytään se, että on monia todellisuuksia ja erilaisten tulkintojen katsotaan lisäävän ymmärrystä tutkittavasta kohteesta. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.)

Refleksiivisyyden edellytyksenä on tutkijan tietoisuus ja kuvaus omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä. Oma vaikutustaan niin tutkimusaineiston kuin tutkimusprosessinkin osalta on arvioitava. Siirrettävyydellä tarkoitetaan, että tutkimuksen tulokset ovat siirrettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin. (em.)

Tuottaakseen luotettavaa tietoa, on kuvailevaa kirjallisuuskatsausta käyttävän tutkijan perehdyttävä tähän menetelmään syvällisesti. Tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta voidaan parantaa koko prosessin läpinäkyvällä ja johdonmukaisella etenemisellä tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin. Tutkimuskysymykset pitää esittää selkeästi, menetelmäosan kuvaus pitää olla

selkeä ja läpinäkyvä ja aineiston perusteiden kuvaus on oltava raportoitu ja eritelty (aineiston valinnan kriteerit ja tavat). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voi heikentää analysoitujen tutkimusten liittäminen liian ohuesti teoreettiseen taustaan ja tutkimustulosten yksipuolinen ja valikoiva tarkastelu. Lisäksi on huomioitava, että kuvailun rakentaminen on suhteellisen subjektiivinen prosessi, jolloin eri tutkijat voivat päätyä samasta aineistosta erilaisiin johtopäätöksiin. Johtopäätösten esittämisessä luotettavuuden kannalta on tärkeää, että kaikki väitteet perustellaan perusteellisesti. (Kangasniemi ym. 2013, 297-298.)

Tutkimukseni luotettavuuden kannalta on tärkeää, että olen perehtynyt huolellisesti kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen tutkimusmenetelmänä. Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt dokumentoimaan riittävän tarkasti ja avoimesti esimerkiksi aineiston hakuprosessin sekä perustelemaan kaikki valintani ja johtopäätökseni prosessin eri vaiheissa. Tämän lisäksi olen kiinnittänyt huomiota objektiivisuuteen koko prosessin ajan. Olen pyrkinyt tietoisesti siihen, että oma työkokemukseni aikuissosiaalityössä ei vaikuttaisi ”puolueellisesti” aineiston valintaan, kuvailun rakentamiseen eikä tulosten tarkasteluun. Aineiston hakuun olen saanut apua kirjaston informaatikolta. Katson, että hänen asiantuntemuksensa on auttanut löytämään riittävän kattavan aineiston. Tutkimukseni aineisto on pääosin elektronista aineistoa, jolloin on riski, että kaikkea käyttämäni aineistoa ei ole pysyvästi saatavilla.

Olen suorittanut tutkimukseni noudattaen hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Olen pyrkint noudattamaan erityistä huolellisuutta lähteiden merkitsemisessä. Suomessa hyvän tieteellisen käytännön periaatteet on määritellyt tutkimuseettinen neuvottelukunta. Näihin periaatteisiin kuuluu muun muassa rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus, tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaiset ja eettisesti kestävät tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmät, avoimuus ja vastuullinen tiedeviestintä tutkimuksen tuloksia julkaistaessa ja muiden tekemien tutkimusten arvostaminen (lähdeviitteet). Tämän lisäksi rahoituslähteet ja muut tutkimuksen kannalta merkitykselliset sidonnaisuudet on tuotava esille. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012-2014, viitattu 29.1.2017.)

4 TULOKSET

4.1 Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaminen yksilöohjauksen, ryhmävalmennuksen ja yhteisösosiaalityön keinoin

Tutkimusaineistossani sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmät olivat osin melko paljon toisistaan poikkeavia. Iän mukaan ryhmät vaihtelivat 17-vuotiaista yli 60-vuotiaisiin. Kohderyhmien asiakkailla oli erilaisia arjenhallinnan vaikeuksia, sairauksia tai muita työllistymisen esteitä. Tästä huolimatta sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan toteutuksessa eri kohderyhmille nousi esiin kaksi työmuotoa, jotka sisältyivät kaikkiin toimintoihin; yksilöohjaus ja ryhmävalmennus.

Käytännössä yksilöohjauksella pystytään räätälöimään asiakkaan tarpeiden mukainen tuki. Yksilöohjausta sisältyi yleensä kaikkiin toimintamuotoihin. Yksilöohjaus sisältää intensiivistä palveluohjausta, henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa ja tarvittaessa jalkautuvaa asiakastyötä sekä kotikäyntejä. Jalkautuvaan asiakastyöhön kuuluu, että ollaan asiakkaan mukana (esimerkiksi Luotsi-toiminta), kun asiakas asioi eri viranomaisten luona, terveydenhoidossa tai muissa tukipalveluissa. Yksilöohjaukseen kuuluu myös yksilöllisten suunnitelmien tekeminen esimerkiksi työllistymiseen tai koulutukseen liittyen. Yksilöohjauksella pystytään antamaan tukea arjen hallintaan, asumiseen ja elämäntapamuutoksiin.

Tutkimusaineistossani sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvä ryhmätoiminta oli yleensä joko matalan kynnyksen päivätoimintaa tai startti-paja tyyppistä toimintaa. Varsinkin nuorten, alle 29-vuotiaiden kohdalla erilaisten startti-ryhmien (tai startti-pajojen) tyyppinen toiminta koettiin hyväksi ja tarpeelliseksi. Näiden ryhmien asiakkaat olivat tyypillisimmin nuoria, joilla ei ollut ammatillista koulutusta tai koulutus oli jäänyt kesken, ei ollut juurikaan työkokemusta, mahdollisesti heillä oli mielenterveyden ongelmia (ahdistusta, paniikkihäiriöitä) ja usein myös päihdeongelmaa, arjenhallinnan taidot olivat hyvin puutteelliset eikä heillä ollut oikein tulevaisuuden suunnitelmia. Heistä monet olivat syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa. Startti-ryhmien toiminnassa ryhmätoiminnan rinnalla yksilöllistä tukea ja yksilöohjausta pidettiin tärkeänä.

Tutkimusaineistossani pienten ryhmien katsottiin helpottavan sosiaalisten tilanteiden haltuunottoa ja ryhmästä saatiin vertaistukea. Ryhmiä oli jaoteltu eri teemojen, eri tarpeiden tai eri

kohderyhmien mukaan. Eri kohderyhminä mainittiin iän mukaan jaottelu (esimerkiksi alle 30-vuotiaat, yli 50-vuotiaat), päihdekuntoutujat ja mielenterveyskuntoutujat. Usein, varsinkin nuorilla asiakkaila oli sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja ahdistusta, joten pieneen ryhmään, jossa osallistujilla oli jotain yhteistä, oli helpompi osallistua. Ryhmien toiminnalle, varsinkin startti-ryhmille, oli ominaista, että ohjelma suunniteltiin yhdessä. Näin ollen asiakkaiden oli helpompi sitoutua toimintaan mukaan. Ryhmien katsottiin myös auttavan osallisuuden lisääntymistä; kuulutaan johonkin yhteisöön. Ryhmien toimintaan kuuluvat myös yhteiset keskusteluhetket. Keskustelu voi olla kuulumisten vaihtoa tai jonkin teeman ohjaamaa, tai kuten Reeraa-sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä, yhteiskunnallista keskustelua (Ranta & Pihlajamaa 2017). Ryhmien toimintaan sisältyivät usein myös erilaiset tutustumiskäynnit, joiden kohteet valitaan ryhmän mielenkiinnon ja tarpeiden mukaan. Ryhmissä voi myös käydä vierailijoita kertomassa ja ohjaamassa käytännön asioissa, kuten toimeentuloon, työnhakuun, työttömyysturvaan tai terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Monissa ryhmissä liikunta kuului jossain muodossa osaksi toimintaa, joko liikuntaharrastuksiin tutustumalla tai tekemällä esimerkiksi luontoretkeä.

Asiakkaan omien lähiverkostojen huomioiminen ja mukaan ottaminen nähtiin tärkeänä. Nuorten kohdalla pyrittiin yhteistyöhön perheen kanssa, mikäli se oli mahdollista. Perheen tukeminen tuli esille sekä nuorten että ikäihmisten kohdalla.

Erialaisten tapahtumien järjestäminen oli sekä keino tavoittaa ihmisiä että yksi ryhmätoiminnan harjoitteista. Ryhmätoiminnassa yhteisen projektin tekeminen tai tapahtuman järjestäminen antoi asiakkaille muun muassa hyvää harjoitusta suunnitelmien tekemisestä, yhdessä toimimisesta sekä sosiaalisten tilanteiden harjoittelemisesta.

Yhteisösosiaalityön alueellisten toimintatapojen toteuttaminen ja kehittäminen oli joissakin hankkeissa yhtenä tavoitteena (ks. Peltomaa 2018). Yhteisösosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan yhteisöihin siten, että ne tukisivat asiakkaan sosiaalista kuntoutumista, mahdollisuutta osallisuuteen. Keskeisiksi toimintaperiaatteiksi mainitaan: sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen kehittäminen, kansalaisten oma-aloitteisuuden tukeminen ja sosiaalisten verkostojen merkityksen tunnustaminen.

4.2 Kuntouttava työtoiminta sosiaalisen kuntoutuksen työmuotona

Työikäisille suunnattu sosiaalinen kuntoutus koostuu usein työllistymistä tukevista ja työelämävalmiuksia parantavasta toiminnasta. Yleisimmät työmuodot olivat kuntouttava työtoiminta, työkokeilut ja työhönvalmennus. Osa sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista ohjataan suoraan kuntouttavaan työtoimintaan, mutta osalle se on seuraava askel esimerkiksi starttiryhmän tai muun sosiaalisen kuntoutuksen matalan kynnyksen ryhmävalmennuksen tai muun kuntoutuspalvelun jälkeen. Kuntouttavaan työtoimintaan sisältyy työtehtävien lisäksi myös yksilöohjausta sekä tarvittaessa muita tukipalveluja. Tukipalveluina aineistossani mainittiin muun muassa päihde- ja mielenterveyspalvelut, asumiseen liittyvät tukipalvelut, velkaneuvonta, ammatinvalinnan psykologin palvelut, sosiaalihuollon palvelut ja muut työllistymistä tai koulutukseen pääsyä tukevat palvelut. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä on kunnilla, mutta palvelua tarjoavat usein eri järjestöt.

4.3 Toiminnallisuus ja työpainotteisuus sosiaalisen kuntoutuksen työmenetelmissä

Sosiaalisessa kuntoutuksessa korostuu tarpeellisen, yksilöllisen tuen saannin lisäksi hyvin vahvasti toiminnallisuus ja työpainotteisuus. Toiminta suunnitellaan tavoitteiden suuntaisesti ja tarpeisiin vastaavaksi. Useimmissa asiakkaita koskevissa tutkimusaineistoni teoksissa tavoitteena oli itsenäinen selviytyminen arjesta, elämänhallinnan lisääntyminen, siirtyminen kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun, työharjoitteluun, palkkatyöhön tai koulutukseen. Riippumatta tavoitteesta, siihen pyrittiin toiminnallisuuden kautta. Mielekkään tekemisen tarjoamista oleilun sijaan pidetään kuntoutumisen kannalta tärkeänä. Erilaisten matalan kynnyksen ryhmien toiminta sisälsi kotitöiden harjoittelua, työpajatoimintaa, erilaisia ryhmän omia projekteja ja atk-taitojen harjoittelua. Yleisesti voisi sanoa, että työelämässä tarvittavia taitoja ja arjen hallintaa harjoitellaan käytännön toiminnan kautta. Tästä esimerkkinä Paltamon työllisyyskokeilu, jossa Työvoimatalon toiminnassa työ toimi kuntoutumisen ”välineenä”, eli työnteon kautta yhdistettiin ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä (Kokko, Nenonen, Martelin & Koskinen 2013, 156).

4.4 Toimijat, yhteistyö ja areenat

Tutkimusaineistossani eri toimijoita olivat kunnat / kaupungit (erityisesti työllisyyspalvelut, vapaa-aikapalvelut ja nuorisotyö, aikuissosiaalityö) sosiaalialan järjestöt, seurakunta, te-hallinto, Kela, terveydenhuolto, erikoissairaanhoido, päihde- ja mielenterveyspalvelut, ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä ja toisen asteen oppilaitokset. Toiminta oli usein moniammatillista yhteistyötä ja verkostoyhteistyötä eri toimijoiden kesken. Järjestöt olivat mukana joko vastuullisena toimijana tai yhteistyökumppanina lähes kaikissa tutkimusaineistoksi valitsemisani tutkimus-, hanke- ja projektiraporteissa (11/13).

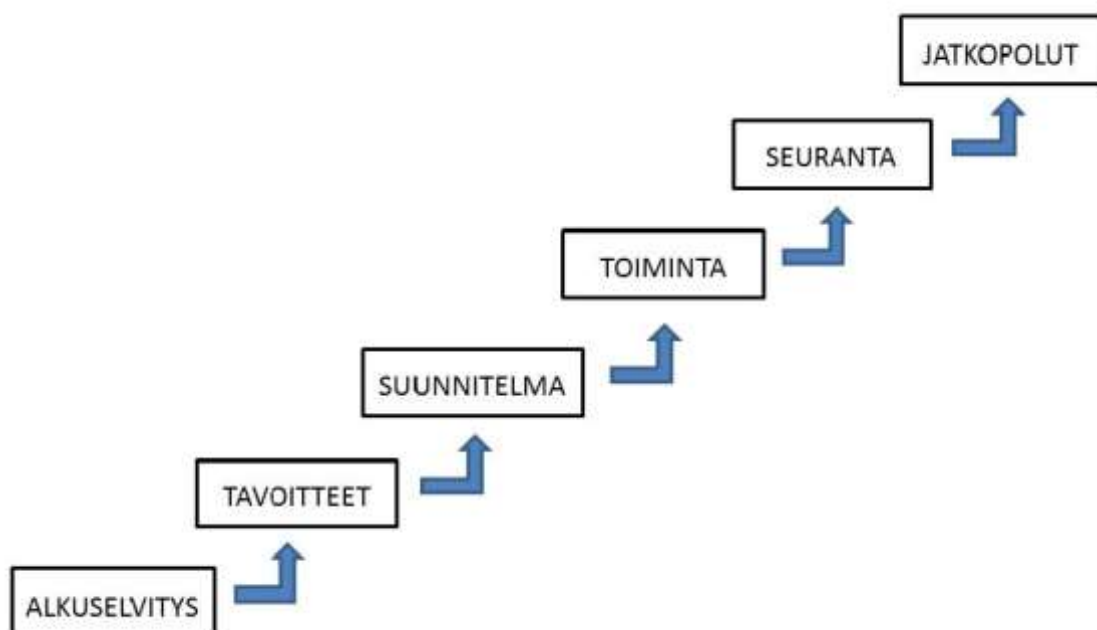
Aineistoni perusteella näyttäisi olevan joku vastuutaho / päätoimija, joka toimii tarvittavin osin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Työmuotoina on usein ajallisesti rajatut hankkeet ja projektit, joissa kehitetään ja pilotoidaan erilaisia yhteistyön muotoja.

Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan usein erilaisilla yhteistyöverkostoilla, joten toiminta tapahtuu useilla sosiaalityön areenoilla. Tutkimusaineistoni mukaan sosiaalista kuntoutusta toteutettiin lähinnä moniammatillisilla ja erityisillä julkisilla areenoilla ja muilla hyvinvointiyhteiskunnan areenoilla. Aikuissosiaalityö oli mainittu useimmiten palveluun ohjaavana tahona tai yhteistyö oli taloudelliseen tukeen liittyvää. Selkeästi aikuissosiaalityön areenalle paikannettavana sosiaalista kuntoutusta toteutetaan Tampereella. Tässä niin sanotussa Tampereen mallissa aikuisosiaalityö järjestää sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa pitkäaikaistyöttömille. Toiminta sijoittuu sosiaalipalvelujen ja työllisyyspalvelujen välimaastoon. Aikuissosiaalityö järjestää ryhmien toiminnan omatuotantona sekä ostopalveluina järjestöiltä. (Veltheim 2016, 19.)

Aineistossani oli hankkeita, joiden yhtenä tavoitteena oli kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Esimerkiksi Virta Kainuu-osahanke, missä kehitettiin toimintamalli julkisen sektorin ja järjestöjen yhteistyölle sekä poliisin ja aikuissosiaalityön yhteistyölle. Aikuissosiaalityön ja poliisin yhteistyömallissa sovittiin muun muassa, että nimetään yhteyshenkilöt, jolloin yhteydenpito on selkeämpää. Selkeät, sovitut toimintamalli eri toimijoiden kesken helpottavat ja tehostavat työtä. Varsinkin nuorten kohdalla koettiin tärkeäksi selkeästi sovittu yhteistyön malli, ettei nuori putoa pois palvelujen piiristä tai jää palvelujen ulkopuolelle. (Kettunen, Maaranen, Pilttonen & Torvinen 2013).

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tarkoituksena oli kuvailla millä työmuodoilla, kenen toimesta ja millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan. Tutkimusaineistoni perusteella sosiaalinen kuntoutus näyttäisi koostuvan monenlaisista eri toiminnoista ja sitä toteuttavat useat eri tahot ja monin erilaisin yhteistyön muodoin. Kuitenkin aineistosta oli havaittavissa tiettyjä yhtäläisyyksiä sosiaalisen kuntoutuksen prosessin etenemisestä, riippumatta siitä, kuka tai ketkä sitä toteuttavat (kuvio 1).

KUVIO 1 Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi

Asiakkuuden alussa tehdään alkuseelvitys, joka sisältää kokonaisvaltaisen elämäntilanteen ja asiakkaan voimavarojen ja vahvuuksien kartoituksen. Tämän jälkeen asiakkaan kanssa yhdessä määritellään toiminnalle yksilölliset tavoitteet ja laaditaan yhdessä suunnitelma tavoitteiden saavuttamiseksi. Tässä vaiheessa on tärkeää tukea asiakkaan sitoutumista ja motivoitumista tavoitteiden mukaiseen toimintaan. Suunnitelmaa tehdessä, tai jo alkuseelvityksen yhteydessä, kartoitetaan asiakkaan palvelutarpeet ja myös mahdolliset tarvittavat tukitoimet. Toiminta valitaan tavoitteiden ja suunnitelman mukaan, ja toimintaan liitetään mahdollisesti tarvittavat tukitoimet. Koko prosessin ajan jatkuvalla seurannalla pyritään varmistamaan suunnitelmassa ja tavoitteissa pysyminen, ja tarvittaessa voidaan tehdä muutoksia. Asiakkaan jatkopolut, eli mihin hän siirtyy

tämän prosessin jälkeen, mietitään jo suunnitteluvaiheessa, mutta ne tarkentuvat usein vasta toiminnan edetessä. Tärkeintä on, että asiakas ohjataan "saattaen" eteenpäin.

Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään asiakkaan osallisuuden ja itsenäisyyden lisääntymiseen. Erilaisin tukitoimin ja kuntouttavien menetelmin pyritään parantamaan asiakkaan itsenäistä selviytymistä arjesta, työllistymisen mahdollisuuksia (tuettua työllistymistä tai avoimille työmarkkinoille) tai koulutukseen pääsemistä. Työllistyminen ei kuitenkaan aina ole realistinen tavoite, joten esimerkiksi matalan kynnyksen päivätoimintaryhmät ovat osoittautuneet erittäin tarpeelliseksi sosiaalisen osallisuuden tukemisessa. Vaikka sosiaalisen kuntoutuksen toimintamuodoissa korostetaan toiminnallisuutta ja tekemistä, on tärkeää muistaa, että työ itsessään ei kuntouta ketään, ellei siihen liitetä yksilöllisiä kuntoutustoimia (Kokko ym. 2013, 156-157).

Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP) on kuntien, te-hallinnon ja Kelan yhteistyönä järjestämää palvelua työttömille. Yhteispalvelun etuna on, että asiakas saa tarvitsemansa viranomaispalvelut yhden luukun-periaatteella. Palveluun pääsyyn on kuitenkin tietyt kriteerit, ja toiminnan tavoitteena on työllistyminen. Sinällään hyvä palvelumuoto, mutta ei kaikkien asiakkaiden saatavilla. Te-hallinnon ja sosiaalitoimen yhteistyökään ei aina ole ongelmaton. Ongelmia syntyy nimenomaan tavoitteiden asettamisessa. Karjalaisen mukaan te-hallinnon tavoitteena on työllistyvyys, kun taas sosiaalitoimen tavoitteet määrittyvät enemmän asiakkaan kokonaistilanteen mukaan. Tämän lisäksi myös lähestymistavat eroavat toisistaan; sosiaalitoimessa painotetaan asiakaslähtöisyyttä, mutta työhallinnon toiminta on ulkoapäin ohjautuvaa, jossa ensisijaisena ovat lait, velvoitteet ja niiden pohjalta tehtävät toimenpiteet. (2017, 256-257.)

Hinkka ym. (2006, 37) sekä Tuusa & Ala-Kauhaluoma (2014, 53) mainitsevat omissa tutkimuksissaan, että sosiaalinen kuntoutus on monialaista, monien eri toimijoiden välistä moniammatillista yhteistyötä ja verkostoyhteistyötä. Tällainen työskentelytapa edellyttää useiden näkökulmien yhteensovittamista ja yhteyksien rakentamista. Verkostoitunut ja monialainen yhteistyö vaatii vielä kehittämistä, koska vakiintuneita käytäntöjä ei juurikaan ole. Kehitystyötä tehdään lähinnä erilaisten hankkeiden muodossa. Verkostoyhteistyössä on monia haasteita liittyen esimerkiksi toimintakulttuuriin, käsitteisiin, näkökulmiin ja tavoitteisiin. Usein verkosto näyttäisi koostuvan sosiaalitoimen, terveydenhuollon, työ- ja elinkeinohallinnon, Kelan, kunnan (opetustoimi, vapaa-aikapalvelut, nuorisotyö ja työllisyyspalvelut) päihde- ja

mielenterveyspalvelujen ja kolmannen sektorin toimijoista. Erilaisilla sosiaalialan järjestöillä on erittäin merkittävä rooli sosiaalisen kuntoutuksen toteuttajina ja toiminnan kehittäjinä.

Kuntien osalta oli hieman yllättävää todeta, kuinka vähän kunnat tuottavat sosiaalisen kuntoutuksen palveluja. Tämä oli sikäläkin yllättävää, että 1.4.2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki määrittää sosiaalisen kuntoutuksen kuntien vastuulla olevaksi sosiaalihuollon palveluksi. Osa kunnista tuottaa itse esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan palvelua, mutta hyvin yleisesti palvelu ostetaan joltain sosiaalialan järjestöltä. Tuusa ja Ala-Kauhaluoma ovat aiemmin todenneet omassa tutkimuksessaan, että kunnat tuottavat sosiaalisen kuntoutuksen palveluja varsin epäyhtenäisesti ja usein hankerahoituksella. Lisäksi he toteavat, että sosiaalisen kuntoutuksen kehitys on ollut vähäistä, eikä sillä ole vakiintunutta asemaa käsitteenä eikä käytäntönä. (2014, 53.) Kaksi vuotta myöhemmin, vuonna 2016, julkaistun kuntakyselyn mukaan sosiaalista kuntoutusta pidetään kunnissa suurilta linjoiltaan selkeänä asiana. Tavoissa / menetelmissä havaittiin suurta vaihtelua eri kuntien välillä, mutta tavoitteet ja sisältö ymmärrettiin samalla tavalla. Sosiaalinen kuntoutus nähdään asiakkaan tarpeista lähtevänä moniammatillisena ja monimuotoisena palveluna. Sosiaaliseen kuntoutukseen katsotaan kuuluvan sosiaalityötä, sosiaaliohjausta, neuvonta- ja ohjauspalveluja sekä aktivointitoimia. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen 2016, 42.)

Aineistossani oli yksi aikuissosiaalityön yksikön kehittämä ja järjestämä sosiaalisen kuntoutuksen malli – niin sanottu Tampereen malli, joka on ryhmätoimintaa pitkäaikaistyöttömille, ja sitä on toteutettu syksystä 2012 alkaen. Näyttäisi, että yleisempää on, että jokin muu taho kehittää / pilotoi hankkeen kautta toimintamallin, joka sitten voi muuttua pysyvämmäksi käytännöksi (ks. Ranta & Pihlajamaa 2017). Valitettavan usein näyttää kuitenkin, että kun määräaikainen toiminta päättyy, niin jatkoa ei saada järjestymään.

Olen tässä opinnäytetyössäni noudattanut pääpiirteissään Juhilan määrittelemää sosiaalityön jakoa eri areenoille (2008, 44). Sosiaalinen kuntoutus asemoituu aika selkeästi muille hyvinvointiyhteiskunnan areenoille (järjestöt, diakoniatyö ja sosiaalialan yritykset) sekä moniammatillisille ja erityisille julkisille areenoille (kuntouttava työ työvoiman palvelukeskuksissa, päihdetyö, terveydenhuollon sosiaalityö ja mielenterveystyö). Jaottelu on osin suuntaa antavaa, koska tuon Juhilan esittämän määrittelyn jälkeen on syntynyt uusia yhteistyömuotoja, jotka sijoittuvat lähinnä edellä esitettyjen areenojen välimaastoon. Tällaista toimintaa on esimerkiksi kunnan, Kelan ja te-hallinnon työllisyyttä edistävä yhteispalvelu. Toiminnan sijoittaminen eri

areenoille on muutenkin hankalaa, koska sosiaalista kuntoutusta toteutetaan niin monenlaisin eri yhteistyön muodoin. Tutkimusaineistostani kävi ilmi, että sosiaalista kuntoutusta toteutetaan usein julkisen sektorin, yksityisten palveluntuottajien ja kolmannen sektorin toimijoiden välisellä verkostoyhteistyöllä. Tällainen yhteistyö edellyttää toimijoilta taitoa toimia verkostoissa sekä tietoa toisten toimintatavoista ja palveluista. Tällainen sektorirajat ylittävä yhteistyö ei ole vielä kovin vakiintunut käytäntö, joten se vaatii vielä kehittämistä ja henkilöstön kouluttamista. Tällä hetkellä yhteistyötä kehitetään erilaisten hankkeiden yhteydessä (ks. Kettunen ym. 2013,22-25).

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelukenttä on kovin hajanainen ja vaikeasti hahmotettavissa, sekä eri toimijoille että asiakkaille. Varsinkin nuorille suunnatuissa palveluissa on todettu hyväksi, että nuori saisi kaikki tarvitsemansa palvelut samasta paikasta ja voisi mennä myös ilman ajanvarausta ja ilman lähetettä. Tällaisesta palvelusta, hyvästä käytännöstä, Tuusa ja Ala-Kauhaluoma mainitsevat esimerkkinä Oulun Byströmin talon matalan kynnyksen palvelupisteen. Byströmin palvelupisteeseen on pyritty kokoamaan kattavasti erilaisia nuorten palveluja ja toiminta on monialaista, tiivistä, hallintokunta- ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Toimintamuotoja ovat yksilö- ja ryhmäohjaus, toiminnalliset ryhmät, infot, teemapäivät ja tapahtumat sekä sähköiset palvelut. (2014, 33.)

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessini käynnistyi syksyllä 2015 aiheen valinnalla. Aiheeksi valitsin sosiaalisen kuntoutuksen. Kiinnostukseni sosiaalisesta kuntoutuksesta alkoi, kun työskentelin sosiaaliohjaajana aikuissosiaalityön yksikössä. Työtehtäväni oli jaettu siten, että olin 50 % työajastani työ- ja elinkeinotoimiston asiantuntijan työparina työllisyyttä edistävässä yhteispalvelupisteessä (TYP). Asiakkaista suurin osa oli vaikeasti työllistyviä. Työllistymisen esteitä olivat esimerkiksi koulutuksen puuttuminen tai keskeytyminen, mielenterveyteen liittyvät ongelmat, sairaudet ja päihdeongelmat. Työparini kanssa pohdimme usein, että ei tahdo olla palvelua, joka auttaisi vaikeammassa tilanteessa olevaa asiakasta oikeasti eteenpäin. Usein jäi tunne, että asiakkaan ohjaaminen vaikkapa kuntouttavaan työtoimintaan, ei ollut asiakkaan kannalta paras vaihtoehto, eikä jatkopolkuja oikein tahtonut olla.

Opinnäytetyöni tarkoitus on kuvailla millä työmuodoilla, kenen toimesta ja millä sosiaalityön areenoilla sosiaalista kuntoutusta toteutetaan. Tavoitteenani oli pyrkiä tuottamaan tietoa siitä, miten sosiaalista kuntoutusta toteutetaan käytännön työssä. Katsoin, että kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä antaisi kattavimmin tietoa erilaisista käytänteistä.

Tutkimukseni keskeisimpiä tuloksia olivat työmuodon keskeiset tekijät sekä sosiaalisen kuntoutuksen prosessin hahmottuminen. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi sisältää alkuselvytyksen, tavoitteiden määrittämisen, suunnitelman tekemisen, toiminnan, seurannan ja jatkopoluille siirtymisen. Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan hyvin erilaisin työmenetelmin ja erilaisilla yhteistyön muodoilla. Toiminnalle on ominaista moniammatillinen ja monialainen verkostoyhteistyö. Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan sekä kehitetään usein erilaisissa hankkeissa ja projekteissa. Kolmannen sektorin, lähinnä eri sosiaalialan järjestöjen, osuus toimijoissa on merkittävä. Järjestöt ovat paitsi merkittävien toimijain, niin myös toiminnan kehittäjiä.

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään parantamaan asiakkaan työelämävalmiuksia ja lisäämään osallisuutta. Usein työllistyminen nähdään tavoitteena, vaikka se ei ole realistinen vaihtoehto kaikille. Varovaisesti voisin vetää sellaisen johtopäätöksen, että suurin osa sosiaalisen kuntoutuksen palveluista on suunnattu nuorille ja työllistettävissä oleville. Nuorten osalta tämä on hyvin ymmärrettävää ja toivottavaakin. Nuoriin panostaminen on yhteiskunnalle kannattavaa ja

tulevaisuutta ajatellen välttämätöntä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluista suurin osa näyttäisi olevan suunnattu nuorille, yleensä alle 29-vuotiaille.

Julkisuudessa paljon keskustelua herättäneen, niin sanotun aktiivimallin myötä huomio on kiinnittynyt entistä enemmän työllistymisen tukitoimiin. Keskustelu on nostanut esille sen, että kaikki työttömänä olevat eivät suinkaan ole työkykyisiä, joten tarvittaisiin lisää kuntouttavia palveluja. Sipilän hallitus on kyllä moneen kertaan ilmoittanut julkisuudessa, että tarvittavat tukitoimet järjestetään ja resursseja lisätään. Millaisia resursseja ja mitä tukitoimia? Konkreettisia vastauksia ei taida vielä olla. Todennäköisesti tukitoimet ja palvelut koskevat heitä, joilla työllistyminen on realistista. Minua kiinnostaisi tietää, minkälaisia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tarjotaan heille, jotka eivät ole työllistettävissä? Onko heillä mahdollisuutta päästä sosiaaliseen kuntoutukseen, jonka tavoitteena on osallisuuden lisääminen? Ainakin tällä hetkellä tällaista toimintaa on lähinnä järjestöjen tarjoamina ryhmätoimintoina, matalan kynnyksen päivätoimintoina.

Sosiaalista kuntoutusta näyttää siis olevan tarjolla eniten nuorille ja työikäisille, joilla koulutukseen pääsy tai työllistyminen on realistista. Mielestäni myös ikäihmisten sosiaaliseen kuntoutukseen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Suomalaiset elävät yhä vanhemmiksi, joten vuosia eläköitymisen jälkeen on vielä runsaasti. Ikäihmisillä ei välttämättä ole enää mitään yhteisöä, mihin he kuuluvat. Periaate, jonka mukaan kotona asuminen on ensisijainen vaihtoehto, niin pitkään kuin mahdollista, eristää ihmisiä pois yhteisöistä. Mielestäni myös ikäihmisillä pitäisi olla oikeus osallisuuteen ja sosiaaliseen elämään. Erilaiset sosiaalialan järjestöt sekä vanhusjärjestöt järjestävät kyllä ryhmätoimintaa erilaisina päivätoimintoina, mutta monille pääsy ryhmään voi olla hankalaa esimerkiksi kulkemisten takia. Omassa tutkimusaineistossani oli yksi tutkimus, kehittämisprojektin loppuraportti, joka käsitteli ikäihmisen sosiaalista kuntoutusta. Kohderyhmänä olivat yli 60-vuotiaat kotona asuvat henkilöt ja heidän omaishoitajansa (Virkkunen 2006).

Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja monialaista verkostoyhteistyötä. Verkostoyhteistyön kehittäminen on varmasti yksi suurimpia haasteita. Käsitkseni mukaan meillä on vielä aika vahvasti sektoroitunut ajattelu ja eri hallinnonalojen väliset vastuiden jaot. Verkostoyhteistyössä pitäisi pystyä aitoon yhteistyöhön yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Tämä edellyttää uudenlaista ajattelua ja rajojen ylittämistä sekä toisten toiminnan tuntemista ja arvostamista. Toki viranomaisilla on omat vastualueensa jo lainsäädännönkin perusteella, mutta paljon voidaan myös yhdistää toimintoja ja kehittää uusia

toimintamuotoja. Moniammatillisessa yhteistyössä nimenomaan yhteisen tavoitteen määrittäminen on mielestäni tärkeää. Sosiaalisessa kuntoutuksessa pitäisi hyväksyä, että työllistyminen ei ole aina realistinen vaihtoehto. Toisaalta sosiaaliseen kuntoutukseen pääsyä edeltää palvelutarpeen arviointi, joka voi pahimmillaan karsia joukosta ne, joille työllistyminen ei ole realistista. Osallisuuden lisääminen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena ei näyttäisi riittävän ainakaan toistaiseksi / laajemmin kuntoutukseen pääsyyn. Tähän poikkeuksena ovat järjestöjen järjestämät matalan kynnyksen palvelut, joihin ei tarvita lähettävää tahoa.

Järjestöjen ja julkisen sektorin toimijoiden yhteistyöllä on omat haasteensa. Järjestöjen toiminta perustuu pääosin vapaaehtoistoimintaan, kun taas julkisen sektorin työntekijät edustavat jotain ammattiryhmää. Osataanko arvostaa ja kunnioittaa toisten taitoja ja osaamista? Toinen ongelma liittyy tiedonkulkuun. Varmasti tulee tilanteita, joissa toimijoilla ei ole sama tieto käytettävissä vaikkapa asiakkaan taustasta. Yhteistyön tiivistäminen ja yhteisten toimintamallien sopiminen järjestöjen ja julkisen sektorin sekä julkisen sektorin eri toimijoiden välillä olisi ensiarvoisen tärkeää esimerkiksi nuorten kohdalla. Liian usein käy niin, että nuori on jossain palvelussa tai toiminnassa, mutta kukaan ei välttämättä seuraa mihin nuori siirtyy sen jälkeen. Edelleen vaikuttaa siltä, että ihmisiä ”hukkuu” palveluverkoston. Mielestäni se vanhoissa junissa ollut teksti ”saattaen vaihdettava”, pitäisi juurruttaa sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin.

Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan usein hankkeissa ja projekteissa, jolloin ne ovat määräaikaista. Mitä sen jälkeen? Valitettavan usein hankkeessa kehitetty ja pilotoitu toiminta ei jää pysyväksi, eli ei siirry palvelujärjestelmään. Syyt ovat lähinnä taloudellisia. Usein hankkeen on rahoittanut esimerkiksi ESR (Euroopan sosiaalirahasto) ja kunta on ollut osarahoittaja tai ei ollenkaan, ja hankkeen työntekijät on palkattu hankerahoituksella. Toiminnan jatkuminen riippuu siis rahoituksen järjestymisestä. Järjestöjenkin toiminnasta osa on määräaikaista hankkeita, mutta osa pysyviä toimintoja, kuten esimerkiksi Nuorten ystävät ry:n Klubitalot Oulussa, Kajaanissa ja Rovaniemellä,

Opinnäytetyöni tekeminen oli pitkäksi venynyt prosessi. Aloitin tietoperustan tekemisen jo keväällä 2016 ja jatkoin syksyllä 2017. Alustavia aineistohakuja tein keväällä 2016, mutta varsinaiset haut tein kevään 2017 aikana. Työn tekeminen oli hankalaa pitkien taukojen takia. Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus osoittautui varsin työlääksi näin yksin tehden. Kaikista vastoin käymisestä huolimatta, työn tekeminen oli mielenkiintoista ja varsinkin tämä kevät 2018, jolloin tein suurimman osan työstäni. Aiheen valintaan olen tyytyväinen ja katson saaneeni

haluamaani tietoa. Vaikka tutkimusaineisto ei ollut kohderyhmien osalta niin vaihteleva, kuin olin alussa toivonut, niin katson kuitenkin saaneeni hyvän käsityksen sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisesta. Työni luotettavuuteen vaikuttaa se, että osa elektronisesta aineistosta voi poistua tai sitä voidaan muuttaa. Mielestäni työn tarkoitus ja tavoitteet täyttyivät, eli sain kuvailtua sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja, toimijoita ja areenoita, sekä tuotettua tietoa soiaalisesta kuntoutuksesta käytännön toimintana. Tietoperusta on laajempi, kuin olin alunperin suunnitellut, mutta pidin tarkoituksenmukaisena kertoa yleistä tietoa järjestöistä, koska ne ovat niin merkittävä toimija sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Mielestäni saavutin asettamani oppimistavoitteet, jotka olivat: tutkimuksen tekeminen ja sosionomin yleisistä kompetenssialueista sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen. Tutkimuksen, ja varsinkin kirjallisuuskatsauksen tekemisestä opin paljon. Olihan tämä ensimmäinen tekemäni tutkimus. Aineistoja hakiessani opin käyttämään erilaisia viitetietokantoja sekä lukemaan kriittisestikin erilaisia tutkimuksia ja raportteja. Palvelujärjestelmäosaaminen on, kuten olin ajatellutkin, erittäin tärkeää varsinkin nykyisin, kun yhteistyö ja yhteistyön muodot lisääntyvät. Aiemman työni kautta minulla oli jo varsin hyvä käsitys palvelujärjestelmästä sekä yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa, mutta järjestöjen toiminnasta en tiennyt kovin paljon. Tiesin muutamia järjestöjä, kuten Työttömien yhdistys, mutta järjestöjen merkitys tulevaisuudessa ja varsinkin kuntoutuksen alalla, on niin tärkeä, että oli hyvä perehtyä asiaan paremmin. Kehittämisosaamisesta opin tarpeellista tietoa monien hanke- ja projektiraporttien kautta. Mahdollisesti voin jonakin päivänä työskennellä jossain hankkeessa, niin tämä tieto on hyvin tarpeellista. Joka tapauksessa tarkoitukseni olisi päästä tekemään sosiaalista kuntoutusta tavalla tai toisella, joko aikuissosiaalityön yksikössä, järjestössä tai hankkeessa tai yhteispalvelupisteessä.

Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyen olisi monia kiinnostavia jatkotutkimusaiheita. Koska oma tutkimukseni perustui aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, niin olisi mielenkiintoista tehdä empiirinen tutkimus jossakin yksikössä, missä toteutetaan sosiaalista kuntoutusta. Tutkimuksen kohteena voisi olla asiakkaiden sekä työntekijöiden kokemukset sosiaalisesta kuntoutuksesta. Asiakkaiden kohdalla varsinkin se, onko kuntoutuksella ollut vaikutusta ja miten asiakkaat kokevat kuntoutuksen ja mitä muutoksia toivoisivat? Työntekijöiden osalta olisi mielenkiintoista kuulla, minkälaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tehdään ja miten he kokevat sen? Minkälaisia haasteita yhteistyössä on ja miten he kehittäisivät työtään?

LÄHTEET

Ala-Kauhaluoma, M. & Tuusa, M. 2015. Sosiaalinen kuntoutus nuorten osallisuuden vahvistajana. *Kuntoutus* 38 (1), 35-41.

Haimi, T. & Kahilainen, J. 2012. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiaa Suomessa. *Kuntoutus* 35 (4), 41-46.

Hinkka, T., Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2006:12.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi.

Innokylä 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 24.7.2018, <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>

Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 14-47.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2005. *Kuntoutuksen perusteet*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291-301.

Karjalainen, P. 2017. Aikuissosiaalityö. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. 4. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma, 247-269.

Karppinen, M. 2016. Kuhmon starttipajan palvelukuvaus. Sähköpostiviesti 25.11.2017,
Karppinen, M., Tulostettu 25.11.2017.

Kesä, M., Kinnunen, R., Ala-Kauhaluoma, M., Laiho, A., Möller, J-E. & Joutsen, M. 2013.
Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö. Loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tulostettu
25.11.2017,
[https://www.thl.fi/documents/470542/1449675/Loppuraportti_TYPA_sosiaalinen+kuntoutus_1009
2013.pdf/0a5e669c-4d43-4ae4-b03f-a5a03e99d9e7](https://www.thl.fi/documents/470542/1449675/Loppuraportti_TYPA_sosiaalinen+kuntoutus_10092013.pdf/0a5e669c-4d43-4ae4-b03f-a5a03e99d9e7)

Kettunen, M., Maaranen, A., Piltonen, T. & Torvinen, M. 2013. Osallisuutta ja sosiaalista
vahvistumista Kainuussa. Virta-Kainuu –osahankkeen loppuraportti. Kainuun sosiaali- ja
terveydenhuollon kuntayhtymä. Julkaisusarja D:2. Tulostettu 25.11.2017,
<http://docplayer.fi/18279030-Osallisuutta-ja-sosiaalista-vahvistumista-kainuussa.html>

Kittilä, R. 2008. Sosiaali- ja terveystyöjärjestöt. Teoksessa P. Rissanen, T. Kallanranta & A.
Suikkanen (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim, 709-719.

Kivipelto, M., Blomgren, P., Karjalainen, P. & Saikkonen, P. (toim.) 2013. Vaikuttavaa
aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti.
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2013:8. Tulostettu 25.11.2017,
<http://www.julkari.fi/handle/10024/104473>

Kokko, R-L., Nenonen, T., Martelin, T. Koskinen, S. 2013. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi –
Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009-2013. Hankkeen loppuraportti.
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2013:18. Tulostettu 25.11.2017,
[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110702/THL_RAP2013_018_verkko.pdf?sequence=
1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110702/THL_RAP2013_018_verkko.pdf?sequence=1)

Krook, P. 2012. Aikuissosiaalityö ja asiakasprosessin menetelmät. Aikuissosiaalityön määrittelyä
ja asiakasprosessin työmenetelmien etsintää. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja
kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön pro gradu-tutkimus. Viitattu 15.4.2018,
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83411/gradu05793.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuntoutusportti 2017. Sosiaalinen kuntoutus. Menetelmät. Viitattu 17.4.2018,
<https://kuntoutusportti.fi/sosiaalinen-kuntoutus/menetelmat/>

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCA:n ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 2006:9.

Mattila-Aalto, M. 2012. Järjestöt ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntoutus 35 (4), 71-76.

Nuorten ystävät ry. 2018. Klubitalotoiminnan esittely. Viitattu 3.5.2018,
<http://www.nuortenystavienklubitalot.fi/index.php?8232>

Osallisuutta asiakkuuteen kuntouttavassa työtoiminnassa. 2013. Projektin kuvaus ja loppuraportin tiivistelmä. Viitattu 3.5.2018, <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S11605>

Peltomaa, I. 2015. Etelä-Pirkanmaan sosiaalisen kuntoutuksen hanke – Soku. Viitattu 3.5.2018,
<https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S20397>

Oulun ammattikorkeakoulu 2018. Kirjasto. Aineistot ja tiedonhaku. Viitattu 24.7.2018,
<http://www.oamk.fi/kirjasto/fi/aineistot/e-aineistot/>

Puhakka, A., Peltosalmi, J. & Perälähti, A. 2018. Järjestöjen sosiaali- ja terveyspalvelut 2017. Suomen sosiaali ja terveys ry. Viitattu 11.5.2018,
<https://www.soste.fi/media/soste-jarjestojen-sotepalvelut-2017-selvitys.pdf>

Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M. & Karjalainen, J. 2016. Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi 47/2016. Tulostettu 24.1.2018, http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/Sosiaalihuoltolaki_Tyo_47-2016_net.korj%20240217.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ranta, R. & Pihlajamaa, S. 2017. Lähde mukaan! Työtä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä Porin seudulle-hankkeen loppuraportti. Sähköpostiviesti 9.11.2017, Ranta,R., tulostettu 9.11.2017.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisojohtaminen 4. Vaasa. Viitattu 29.1.2017, http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Silta-valmennusyhdistys ry. 2016. Siltavalmennus. Kuntouttava työtoiminta ja sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 3.5.2018, <https://www.siltavalmennus.fi/index.php/kuntouttava-tyotoiminta-ja-sosiaalinen-kuntoutus/>

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21. Viitattu 1.3.2016, <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73403/URN%3aNBN%3afe201504223388.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 15.3.2016, [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuolto_laki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuolto_laki)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 18.6.2015. Sosiaalihuoltolaki. Soveltamisopas. Viitattu 15.3.2016, <http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>

Suomen sosiaali ja terveys ry. 2018. Järjestöjen tuottamat palvelut. Viitattu 3.5.2018, <https://www.soste.fi/elinvoimaiset-jarjestot/jarjestojen-tuottamat-palvelut.html>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012-2014. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 29.1.2017, <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Tuusa, M. 2005. Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä. Aktivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 2005:74.

Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Viitattu 9.5.2018, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70320/URN_ISBN_978-952-00-3545-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtioneuvosto 2018. Maakunta- ja sote-uudistus. Viitattu 6.2.2018, <http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

Veltheim, E. 2016. Sosiaalinen kuntoutus aktivointitoimenpiteenä – Kvantitatiivinen seurantalutkimus sosiaalisen kuntoutuksen yksilötason vaikutuksista. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Tulostettu 25.11.2017, <http://tampub.uta.fi/handle/10024/99056>

Virkkunen, A. 2006. Tuottava vanhuus 2004-2006. Ennaltaehkäisevän sosiaalisen kuntoutuksen ”Tuottava vanhuus” projekti ikäihmisille. Loppuraportti. Kehittyvät vanhuspalvelut julkaisuja 2006:2.

LIITTEET

TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY

LIITE 1

Teos	Karppinen, Miia. 2016. Kuhmon starttipajan palvelukuvaus
Vastuutaho / päätoimija	Kuhmon kaupunki: Vapaa-aikapalvelut, Kuhmon työpaja Kuhmon starttipaja, Etsivä nuorisotyö
Muut toimijat / yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Kuhmon kaupunki, työllisyyspalvelut: työhön valmennus, Green Care -hanke, kuntouttava työtoiminta - Kainuun Sote, aikuissosiaalityö - Kainuun Sote, aikuisten mielenterveys ja riippuvuuksien hoito - Kainuun TE-toimisto: Kainuun TYP (työllistymistä edistävä monialainen yhteistyöpalvelu), osaamisen kehittämisen palvelulinjat (nuoret ja yleinen) - Päihde- ja mielenterveysryhmä - Paikalliset yritykset
Kohderyhmä	<ul style="list-style-type: none"> - Työttömät, alle 29-vuotiaat nuoret, joilta voi puuttua ammatillinen koulutus tai työkokemus, jotka voivat olla ammatinvaihtajia tai joilla on alentunut työ- ja toimintakyky. - Kohderyhmälle on ominaista, että heillä ei ole valmiuksia selvittää itsenäisesti arjesta.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<ul style="list-style-type: none"> - Arjen hallinnan ja sosiaalinen vahvistaminen - Asiakkaan tukeminen jatkopolun löytämisessä eli koulutus- tai työpaikan löytäminen - Asiakkaan psykososiaalisten ja opiskeluun liittyvien taitojen kehittäminen
Työmuodot / työmenetelmät	<p><u>Starttivalmennus:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Alkuvaihe 2) Tavoitteellinen toiminta 3) Jatkopolut <ul style="list-style-type: none"> - Elämäntilanteen kartoituskeskustelu - Yksilövalmennus <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sisältö suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan kanssa hänen tarpeidensa mukaisesti. ➤ Yksilötapaamiset / kahden keskeiset keskustelut - Ryhmävalmennus <ul style="list-style-type: none"> ➤ Aktiivinen päivätoiminta, harjoitteet ➤ Keskustelut ➤ Tutustumiskäynnit yrityksiin ➤ Tutustumiskäynnit palvelupisteisiin (esim. KELA) - Kuntouttava työtoiminta - Moniammatillisuus, monialaisuus, verkostoyhteistyö - Henkilökohtaiset oppimis- ja tavoitesuunnitelmat - Projektitoiminta - Yritysvierailut, virkistymis- ja tutustumisreissut - Liikunta-, kulttuuri- ja harrastusmahdollisuuksiin tutustuminen - Vierailijat
Areenat	- Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat

Teos	Kesä, Mikko ym. 2013. Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö. Loppuraportti. THL
Vastuutaho / päätoimija	Tampereen kaupunki. Työllisyydenhoidon palveluyksikkö
Muut toimijat / yhteistyötahot	Erlaisia kolmannen sektorin toimijoita, kuten <ul style="list-style-type: none"> - Silta-valmennusyhdistys ry - Kris Tampere ry - A-kilta ry
Kohderyhmä	- Työkäinen väestö
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<ul style="list-style-type: none"> - Kuvata hyviä käytäntöjä sosiaaliseen kuntoutukseen - Antaa suosituksia Tampereen kaupungille tilattavien sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen järjestämisestä - Pitkän tähtäimen tavoitteena mahdollistaa asiakkaille ehjä palvelupolku sosiaalisen kuntoutuksen palveluista tuetun työllistämisen palvelujen kautta avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen
Työmuodot / työmenetelmät	<ul style="list-style-type: none"> - KOHO-ohjaus- ja neuvontapalvelu 17-24v. nuorille - Messinpajan ohjaus- ja toimintapalvelut opintonsa keskeyttäneille - Loisto, päihdepalvelujen keskitetty asiakasohjaus - Nuroten startti –projekti - Naistarin palvelut maahanmuuttajanasille - Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta - Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä nuorille päihdeongelmallisille - Kuntoutavan työtoiminnan aloitusryhmäpalvelu - Kuntouttava työtoiminta - Työvalmennussäätiön yksilö-, työ- ja työhön valmennus - Klubitalotoiminta - Melenterveyskuntoutujan omaisen ABC-koulutus - Ammatillisen koulutuksen prosessin käynnistäminen työpajalla - Sykkeen pajakoulu - Kaupungin omistaja sosiaalinen yritys - Sosiaalinen isännöinti
Areenat	- Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (yhdistykset ja sosiaalinen yritystoiminta)

Teos	Kettunen, Mirja (ym.). 2013. Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista Kainuussa. Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti. Koski-osio s. 16-36
Vastuutaho / päätoimija	Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Muut toimijat / yhteistyötahot	- Seurakunnat - Kainuun työvoiman palvelukeskus (TYP) - Työ- ja elinkeinotoimistot
Kohderyhmä	<u>Koski-osio:</u> - 15-29-vuotiaat nuoret, joilla on vaikeuksia edetä koulutukseen tai kiinnittyä työelämään ja jotka tarvitsevat tukea ja sosiaalista vahvistamista. - Nuorten kanssa sekä palvelujärjestelmässä että vapaaehtoistyössä työskentelevät toimijat.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<u>Koski-osio:</u> - Palvelujärjestelmän toimivuuden ja toimijoiden yhteistyön kehittäminen eri elämäntilanteissa olevien nuorten löytämiseksi ja palvelemiseksi. ➤ Toimintatavat huumeita ja lääkkeitä käyttävien nuorten tukemiseksi. ➤ Alaikäisten puuttuvien päihdehoidon palvelutarpeiden ja päihdeettömyyttä tukevien palveluiden tarpeen esiin nostaminen. ➤ Syrjäytymisvaarassa / syrjäytyneiden nuorten arjenhallintaa ja sosiaalista vahvistamista tukeva toimintamalli.
Työmuodot / työmenetelmät	- Kainuun huumetilanteen kartoittaminen, aiheesta tiedottaminen ja koulutuksen järjestäminen - Toimintamalli Poliisin ja aikuissosiaalityön yhteistyölle - Luotsitoiminta - Jalkautuva asiakastyö - Matalan kynnyksen päivätoimintamallit: ➤ Nuorten matalan kynnyksen päivätoimintamalli ➤ Matalan toiminnan päivätoimintamalli kunnalle ➤ Toimintamalli julkisen sektorin ja järjestöjen yhteistyöstä Kaste-ohjelman alla ➤ Syrjäytymisriskissä olevien ja osatyökykyisten henkilöiden toiminta- ja työkyvyn edistäminen matalan kynnyksen kohtaamispaikan kautta.
Areenat	- Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat

Teos	Kettunen, Mirja (ym.). 2013. Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista Kainuussa. Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti. Saari-osio s. 37-55.
Vastuutaho / päätoimija	Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Muut toimijat / yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Terveys-, sosiaali- ja koulutusalan edustajat - Vakiintuneet uudet ja järjestösektorin toimijat - Seurakunnat - Kainuun työvoiman palvelukeskus (TYP) - Työ- ja elinkeinotoimistot - Eri Virta-osahankkeet sekä toiset, samoista kohderyhmistä kiinnostuneet toimijat (esim. Nuorten Ystävät ry)
Kohderyhmä	<ul style="list-style-type: none"> - Työkäiset henkilöt, jotka eivät tällä hetkellä ole työllistettävissä välityömarkkinoille tai avoimille työmarkkinoille. - Työkyvyttömyyseläkkeellä ja kuntoutustuella olevat henkilöt. - Nuoret, syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<ul style="list-style-type: none"> - Toimijoiden yhteistyötä kehitetään ja etistään ratkaisuja palveluaukkojen täydentämiseksi. - Kainuussa on tarjolla virikkeellistä päivätoimintaa paikallisiin asiakastarpeisiin <ul style="list-style-type: none"> ➤ Selvitetään nykyinen palvelutarjonta kaikissa Kainuun kunnissa ➤ Yhteistyön käynnistäminen palveluaukkojen täydentämiseksi ➤ Asiakkaat löytävät päivätoimintapalvelut, toimijat tuntevat päivätoimintapalvelut ja ohjaavat niihin asiakkaita ➤ Klubitalopilotti käynnistyy Kainuussa
Työmuodot / työmenetelmät	<ul style="list-style-type: none"> - Matalan kynnyksen päivätoiminta - Sähköinen palvelutarjotin - Jalkautuva asiakastyö - Yksilökohtainen työ: mukana asiakasprosesseissa ja Luotsi asiakkaiden tukena - Tiedon ja osaamisen lisääminen - Moniammatillinen yhteistyö eri tahojen kanssa <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sosiaalityö, ➤ Nuorisotyö ➤ Kuntouttava työtoiminta ➤ Riippuvuuksien hoito ja mielenterveyspalvelut ➤ Kokemusasiantuntijat ➤ Ammattioppilaitos ➤ Poliisi, TE-hallinto ➤ Järjestötoimijat, 3. sektori - Toimijatapaamiset - Klubitalotoiminta
Areenat	<ul style="list-style-type: none"> - Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat

Teos	Kivipelto Minna ym. (toim.). 2013. Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 8/2013.
Vastuutaho / päätoimija	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tuusulan kunnan sosiaali- ja terveystoimen kuntouttava sosiaalityö (osahanke: Tapauskohtaista vaikuttavuutta Tuusulassa)
Muut toimijat / yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Erikoissairaanhoidon palvelut (esim. psykiatrian kuntoutuskliniikka) - Päihdehuollon palvelut - TE-toimiston palvelut - Velkaneuvonta - Terveydenhuolto, lääkäri - Nuorisosäätiö, Sininauhasäätiö - Toisen asteen ammatilliset oppilaitokset - Kela - Avire Kuntoutus Oy - Yhdyskuntaseuraamusvirasto
Kohderyhmä	- Tulottomat, työttömät ja vailla koulutuspaikkaa olevat 18-24-vuotiaat nuoret.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<ul style="list-style-type: none"> - Tutkia ja kehittää tapoja arvioida aikuissosiaalityön vaikuttavuutta - Syrjäytymisen ehkäisy 18-24-vuotiailla nuorilla - Pyrkii saattamaan nuoret oikeiden palvelujen piiriin sekä tukemaan työ-, opiskelu- tai kuntoutuspolun löytämisessä - Mahdollisimman monta palvelua samalta luukulta
Työmuodot / työmenetelmät	<ul style="list-style-type: none"> - Tilannearviohaastattelu - Palvelusuunnitelma - Moniammatillinen verkostotyö - Sosiaalityön keinot: taloudellinen tuki, palevluohjaus, säännölliset tapaamiset, työntekijöiden ja asiakkaan välinen vastuunjako, yksilöllinen tuki (esim. jalkautuminen) - Tukipalvelut: <ul style="list-style-type: none"> ➤ päihde- ja mielenterveyspalvelut ➤ velkaneuvonta ➤ työllistymistä ja koulutusta tukevat palvelut (Sieppari -hanke, Työ- ja elinkeinotoimiston kanssa laadittava aktivointisuunnitelma) ➤ ammatinvalintapsykologin, työvalmentajan tai kuntouttavan työtoiminnan palvelut - Kuntouttava työtoiminta - Seuranta ja arviointi (vaikuttavuusmittari)
Areenat	<ul style="list-style-type: none"> - Moniammatillisest ja erityiset julkiset areenat (kunnat, oppilaitos) - Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestö ja koulutusorganisaatio ja -säätiöt).

Teos	Kokko, Riitta-Liisa ym. 2013. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus Kokko, Riitta-Liisa & Saikku, Peppi. 2013. Kuntoutus Paltamon työkokeilussa. Yo. julkaisun luku 5
Vastuutaho / päätoimija	Paltamon kunta
Muut toimijat / yhteistyötahot	- Kela - Työvoimahallinto - Terveystieteiden tutkimuskeskus - Työterveyssholto - Työeläkelaitokset - Sosiaalitoimisto - Päihte- ja mielenterveystoimisto
Kohderyhmä	- Paltamolaiset työttömät työnhakijat ikään ja työkykyyn katsomatta
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	- Parantaa syrjäytymisvaarassa olevalle työttömälle annettavia palveluja - Ylläpitää ja edistää työntekijöiden työ- ja toimintakykyä - Parantaa työllistymismahdollisuuksia - Ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä riittävän pitkän työsuhteen ja kuntoutuksen avulla - Työvalmiuksia kehittämällä auttaa työtöntä hakeutumaan avoimille työmarkkinoille
Työmuodot / työmenetelmät	- Ammatillisen, lääkinnällisen tai sosiaalisen kuntoutustarpeen arviointi toimintakyvyn ja työkyvyn arvioinnin lähtökohdista - Työn avulla tuettua sosiaalista ja ammatillista kuntoutusta - Yhdistyksen ylläpitämä Työvoimatalo - Moniammatillisesti toteutettu ammatillinen, lääkinnällinen ja sosiaalinen kuntoutus - Moniammatillinen kuntoutustyöryhmä - Uusien kuntoutusmuotojen ja työssä kuntoutumisen kehittäminen ➤ Työkyvyn arvioinnin ja kuntoutuksen prosessikaavio ➤ Työssä selviytymisen arviointi ➤ Toimintamalli työkyvyn tukemiseksi prosessina ➤ Työkokeilun arviointi ➤ Kuntoutuksen portaat Paltamossa ➤ Moniammatilliset siirtymäkeskustelut ➤ Työkykyneuvottelut ➤ Sairauspoissaolojen ja myöntämisen seurannan sekä päihde- ja mielenterveystyön menettelytavat.
Areenat	- Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (yhdistys ja sen ylläpitämä sosiaalinen yritystoiminta)

Teos	Nuorten Ystävät ry. 2018. Klubitalotoiminnan esittely
Vastuutaho / päätoimija	Nuorten Ystävät ry
Muut toimijat / yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Klubitalotoimintaa rahoittavat RAY, Oulun, Rovaniemen ja Kajaanin kaupungit sekä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä - Mielen terveystyötä tekevät tahot (kuten esim. Hyvän Mielen Talo Oulussa)
Kohderyhmä	<ul style="list-style-type: none"> - Klubitalojen jäsenet, jäsenyys vapaaehtoista. - Jäseneksi voivat liittyä henkilöt, joilla on esimerkiksi mielen terveyden ongelma, neurologinen vamma tai pitkäaikaissairaus, kehitysvamma, liikuntavamma, aistivamma tai mikä tahansa piirre, joka vaikeuttaa pääsyä työelämään.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<ul style="list-style-type: none"> - Elämänhallinnan paraneminen sekä auttaa erityistä tukea tarvitsevia kohti yhteiskunnallista osallisuutta. - Elämänhallinnan paraneminen sekä yhteiskunnan ja yhteisöjen toimintaan osallistumisen lisääminen - Luoda osatyökykyisten ihmisten työllistymistä tukevia, yksilöllisiä jatkopolkuja avoimille työmarkkinoille - Tarjota jäsenille vertaistukea ja mielekästä tekemistä omista tarpeista käsin - Parantaa jäsenten työelämä- ja opiskelunvalmiuksia - Tukea jäsenten osallisuutta ja rohkaista demokraattiseen päätöksentekoon. - Tukea eläkkeellä olevien jäsenten työllistymistä ja oppisopimuskoulutusta tuetun työllistymisen työhön valmennuksen keinoin
Työmuodot / työmenetelmät	<ul style="list-style-type: none"> - Toiminta perustuu kansainvälisiin klubitalostandardeihin - Työpainotteinen toiminta - Työelämätaitojen harjoittelu käytännön tekemisen kautta (erillinen päiväjärjestys, joka tehdään jäsenen omista tarpeista lähtien) <ul style="list-style-type: none"> ➤ Toimistotyötä ➤ Keittiö- ja kahvilatyötä ➤ Siivousta ➤ Kokouksiin ja päätöksentekoon osallistumista ➤ Erilaiset arjen taitoja ja työelämätaitoja edistävät opintoryhmät ja kurssit. - Yhteistyö työnantajien kanssa
Areenat	<ul style="list-style-type: none"> - Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestö)

Teos	Osallisuutta asiakkuuteen kuntouttavassa työtoiminnassa - Projektin kuvaus ja loppuraportin tiivistelmä. Projektin toteutusaika 4.2011 – 6.2013.
Vastuutaho / päätoimija	Jyväskylän Ammattikorkeakoulu Oy
Muut toimijat / yhteistyötahot	- Työntekijät sosiaali- ja terveystoimesta - Nuoristoimen työntekijät - TE-toimistojen henkilöstö - TYP- ja työpajatoiminnasta vastaavat henkilöt - Järjestöjen ja muiden hankkeiden edustajat
Kohderyhmä	- Kuntouttavassa työtoiminnassa olevat asiakkaat - Työvoiman palvelukeskusten kuntouttavaa työtoimintaa toteuttavat työntekijät - Aikuissosiaaliryhmien kuntouttavaa työtoimintaa toteuttavat työntekijät - Kuntouttavaa työtoimintaa toteuttavien palveluntuottajien ohjaavat työntekijät - TE-toimistojen työvoimaneuvojat, jotka osallistuvat aktiivisuussuunnitelmien laatimiseen ja toteutumisen seurantaan <u>Välilliset kohderyhmät:</u> - Muut viranomaistahot kuten terveydenhuolto, kuntoutus ja aikuissosiaalityö - Kuntoutusta tarjoavat palveluntuottajat ja erityisesti mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestäjät - Koulutuspalveluiden tuottajat - Erityisasiantuntijat sosiaali- ja terveysalalla
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	- Uusien kuntouttavien työtoiminnan menetelmien luominen - Asiakkaiden työllistymiseen johtavan kuntoutumisen ja osaamisen kehittäminen - Asiakkaan tarpeita vastaavan yhteistyön rakentaminen eri asiantuntijoiden kanssa - Asiakkaiden potentiaalisen osaamisen tunnistaminen ja vahvistaminen - Asiakkaiden tulevaisuuteen suuntautumisen ja motivaation herättäminen ja tukeminen - Asiakkaiden osallistumisen vahvistaminen palvelujen kehittämisessä - Asiakkaiden aktiivinen osallistuminen työyhteisöjensä toimintaan.
Työmuodot / työmenetelmät	- Tiedotus - Henkilöstön säännölliset kokoontumiset - Ryhmätoiminta - Vertaistuki - Intensiivinen asiakas- ja palveluohjaus - Asiakasraadit - Seminaarit ja työpajat - www-pohjaiset kyselyt
Areenat	- Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestöt)

Teos	Peltomaa, Ilkka. 2015. Etelä-Pirkanmaan sosiaalisen kuntoutuksen hanke - Soku. Toteutusaika 9.2015 - 11.2018.
Vastuutaho / päätoimija	Valkeakosken kaupunki
Muut toimijat / yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Kuntien sosiaalityö - Terveystieteiden palvelut - Kolmannen sektorin toimijat - Kela - Urjalan kunta - Akaan kaupunki
Kohderyhmä	<ul style="list-style-type: none"> - Työttömät (työvoiman ulkopuolella olevat henkilöt), jotka tarvitsevat sosiaalista kuntoutusta palatakseen työmarkkinoille. - Kuntien sosiaali- ja terveystieteiden vastaavat henkilöt - Kelan palveluista vastaavat henkilöt - Kolmannen sektorin toimijat ja tukihenkilöt
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	<ul style="list-style-type: none"> - Henkilöiden osallisuutta vahvistavien toimintatapojen kehittäminen monimuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen ja yhteisösosiaalityön sekä monikanavaisten palvelujen avulla. - Rakennetaan yhteispalvelukeskuksen kautta tapahtuva palveluohjaus - Suunnitellaan ja toteutetaan monimuotoinen sosiaalisen kuntoutuksen palvelu - Toteutetaan alueellinen yhteisösosiaalinen toimintatapa, jolla edistetään asiakkaiden sosiaalista ja työelämäosallisuutta. - Luodaan monikanavaiset palvelut, joita hyödynnetään myös palvelukioskien avulla. - Kehitetään palveluja asiakasraatien ja kokemusasiantuntijoiden avulla.
Työmuodot / työmenetelmät	<p><u>Monimuotoinen sosiaalinen kuntoutus:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhdistetään yksilöllinen tuki toiminnallisuuteen - Yksilöllinen, ryhmämuotoinen ja yhteisöllinen tuki ja valmennus. - Omatyöntekijä (koordinoitavastuu koko sosiaalisen kuntoutuksen ajan). <p><u>Yhteisösosiaalityö:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Henkilön osallisuutta tuetaan arjen verkostoissa rakentamalla, tukemalla ja kehittämällä uudentyyppisiä yhteisöllisiä muotoja. <p><u>Monikanavapalvelut:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Monikanavamalli: asiakas saa palvelun valitsemansa kanavan kautta. - Verkkopalvelut ja tietotekniikan hyödyntäminen
Areenat	<ul style="list-style-type: none"> - Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestöt)

Teos	Ranta, Raisa & Pihlajamaa, Salme. 2017. Lähde mukaan! Työtä, hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä Porin seudulle -hankkeen loppuraportista osiot Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät - Reeraa ja yksilövalmennus -Duuniin!.
Vastuutaho / päätoimija	Karhuseutu ry Diakonia Ammattikorkeakoulu Oy (osatoteuttaja)
Muut toimijat / yhteistyötahot	- Kela - TE-palvelut - Henkilöstövuokrausyritykset
Kohderyhmä	- Työttömyyden takia syrjäytymisvaarassa olevat, hankkeessa mukana olevat, lähiöiden asukkaat. - Paikallinen tarkennus: Nuoret, maahanmuuttajataustaiset, vammaiset henkilöt vajaakuntoiset piktäikaissairaat ja ikääntyvät - Välillinen kohderyhmä: Muut alueen asukkaat, yhdistystoimijat, yrittäjät ja julkisen sektorin toimijat, Porin kaupungin virkamiehet ja luottamushenkilöt
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	- Painopisteet: Työ, hyvinvointi ja yhteisöllisyys. - Parantaa heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työ- ja toimintakykyä sekä vahvistaa kaupunginosien paikallista yhteisöllisyyttä kansalaistoimijalähtöisin menetelmin
Työmuodot / työmenetelmät	- <u>Reeraa, ryhmätoiminta</u> , joka muotoutui hankkeen kuluessa sosiaalisen kuntoutuksen valmennusryhmiksi: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ryhmäytymisharjoitukset ➤ Henkilökohtaiset haastattelut ➤ Omien vahvuuksien kartoittaminen ➤ Työnhakuun liittyvät tehtävät ja harjoitukset ➤ Vierailukäynnit ➤ Yhteiskunnallista keskustelua ➤ Tietoa ja opastusta työttömyysturvaan ja toimeentuloon liittyen ➤ Arjenhallintataitoja ja elämäntapamuutosta edistävää toimintaa ➤ Tukea asumiseen ja toimeentuloon liittyvissä asioissa - <u>Duuniin! -toiminta</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Joustavaa, yksilöllistä ja kokonaisvaltaista palveluohjausta ➤ Tukea työ- ja koulutuspaikan löytämisessä ➤ Yksilöohjaus, henkilökohtaisten vahvuuksien kartoitus ➤ Työ- ja työkokeilu- ja koulutuspaikkojen kartoitus ➤ Työnhakuasiakirjojen tekeminen, työnhakuohjaus - <u>Yhteiset:</u> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tietoiskut ja yhteisölliset tapahtumat ➤ Paikallista verkostoitumista edistävä toiminta ➤ Kaikkien osallistaminen toiminnan suunnitteluun
Areenat	- Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestö ja koulutusorganisaatio ja -säätöt).

Teos	Silta-valmennusyhdistys ry. 2016. Siltavalmennus. Kuntouttava työtoiminta ja sosiaalinen kuntotus. Toiminnan esittely.
Vastuutaho / päätoimija	Silta-valmennusyhdistys ry
Muut toimijat / yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Tampereen kaupunki - OKM - TE-palvelut - ELY-keskus - Tampereen seudun ammattiopisto Tredu - Kiipulan ammatillinen opisto - Ammattiopisto Luovi - Valovalmennus - Soste - Nuorisotakuutalo - Valtakunnallinen työpajayhdistys - VTS Kodit - TVA – Tampereen vuokra-asunnot Oy - Vapautuvien asumisen tuen verkosto - Kumppanuustalo Artteli - Ahlman - Rise - Oktetti
Kohderyhmä	Tamperelaiset työikäiset, joille kuntouttava työtoiminta ei ole oikea-aikainen palvelu tai jotka ovat esimerkiksi kuntoutustuella, työkyvyttömyyseläkkeellä tai osatyökykyisiä.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	- Tavoitteena lisätä osallisuutta, vahvistaa arjen taitoja ja sosiaalista toimintakykyä.
Työmuodot / työmenetelmät	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyö julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. - Kansalaistaitoja vahvistava ryhmätoiminta (talousosaaminen, ruoan laitto, atk-osaaminen) - Tutustumiskäynnit - Matalan kynnyksen ohjattu liikunta - Työpajatoiminta
Areenat	<ul style="list-style-type: none"> - Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestö). - Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa yhteistyössä.

Teos	Veltheim, Erika. 2016. Sosiaalinen kuntoutus aktivointitoimenpiteenä – Kvantitatiivinen seurantalutkimus sosiaalisen kuntoutuksen yksilötasoisista vaikutuksista. Pro gradu -tutkielma.
Vastuutaho / päätoimija	Tampereen kaupungin aikuissosiaalityön yksikkö
Muut toimijat / yhteistyötahot	- Kilpailun kautta valikoituneet kuusi eri järjestöä - TE-toimistot - TYP palvelut
Kohderyhmä	- Etusijalla yli 500 päivää työttömänä olleet yli 25-vuotiaat henkilöt. - Mikäli ryhmissä tilaa, otettiin myös alle 500 päivää työttömänä olleita ja alle 25-vuotiaita henkilöitä.
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	- Arvioida sosiaalista kuntoutusta työllistymistä edistävänä aktivointitoimenpiteenä paikantuen Tampereen aikuissosiaalityön järjestämään sosiaaliseen kuntoutukseen. - Tampereen malli pyrki pitkään työttömänä olleiden aktivointiin.
Työmuodot / työmenetelmät	- Tampereen mallin mukainen sosiaalinen kuntoutus on kuntouttavan työtoiminnan lain mukaisesti toteutettava aktivointitoimenpide - Aktivointisuunnitelma (tehdään ennen ryhmään osallistumista, sopimuksellinen, sitouttava, sopimuksen purkautuminen sanktioitu) - Ryhmätoimintaa pitkäaikaistyöttömille - Ryhmätoiminnan tarkoituksena on tarjota tukea elämänhallintaan ja mahdollistaa vertaistuki - Jaetaan tietoa työllistymis- ja kouluttautumismahdollisuuksista sekä Tampereen kaupungin ja TE-toimiston järjestämistä, työttömille tarkoitetuista palveluista - Ryhmätoiminnan aikana laaditaan yksilöllinen työllistymissuunnitelma - Ryhmät profiloidaan eri tarpeisiin ja eri kohderyhmille (esim. nuorille alle 30-vuotiaille, senioreille yli 50-vuotiaille, päihdekuntoutujille tai mielenterveyskuntoutujille).
Areenat	- Aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana - Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat - Muut hyvinvointiyhteiskunnan aareenat (järjestöt)

Teos	Virkkunen, Anne. 2006. Tuottava vanhuus 2004-2006. Ennaltaehkäisevän sosiaalisen kuntoutuksen ”Tuottava vanhuus” projekti ikäihmisille. Loppuraportti.
Vastuutaho / päätoimija	Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto
Muut toimijat / yhteistyötahot	Vanhus- ja lähimmäispalvelun liiton seitsemän jäsenjärjestöä: - Koivupirtin säätiö - Käpyrinne ry - Pohjois-helsingin Lähimmäistyö PULMU ry - Salva ry - Tohka Säätiö - Ulvilan Vanhustenhuotoyhdistys ry - Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry.
Kohderyhmä	Osaprojektien kautta: - yksinäiset omassa kodissa asuvat yli 60-vuotiaat henkilöt mukaan lukien omaishoitajat
Tutkimuksen / projektin tavoitteet ja / tai tarkoitus	- Tuottaa henkilölle välineitä tuottaa omaa, hyvää vanhuuttaan. - Luoda ikäihmiselle elämänkehys, joka tukee omatoimisuutta ja oman elämän hallintaa, kotona asumista sekä arkiaskareista selviämistä - Ikäihmiset vastaavat jatkossakin omaehtoisesti n. 80 %:n osuudella omasta palvelutarpeestaan (tuotettujen tai järjestettyjen palveluiden tarpeen kasvun hillitseminen). - Löytää tukikeinoja ja malleja omaisperheiden tilanteen huomioimiseen ja tukemiseen ennen uupumista ja yksinäijämistä, - iäkkäiden omaishoitoperheiden palvelu- ja tukiverkostomallin kehittäminen, - vahvistaa ikäihmisten sosiaalisia ihmissuhteita, - lisätä itsearvostusta, - vahvistaa myönteistä elämänsäntettä, - turvallisuutta edistävät uusien palvelujen kehittäminen, - asumispalvelujen laadun ja saatavuuden parantaminen
Työmuodot / työmenetelmät	- Valtakunnalliset seminaarit (3 kpl) - Asiantuntijatyöryhmä (kokoontui 8 kertaa) - Uuden tiedon etsiminen ja jakaminen - Koulutukset - Työkokoukset projektin kehittämiseksi ja projektivierailut. - Yksilö- ja ryhmäkäyttöön tehty ikääntymissuunnitelma. - Kotikäynnit, neuvonta- ja ohjaus, kerhotoiminta, vapaaehtoisten työntekijöiden koulutus, teemoitettu ryhmätoiminta, käytännön oppaiden tekeminen, tapahtumat, liikunta ja fyysisen kunnon parantaminen - Verkostotyö ja yhteistyökumppanuudet - Tiedotustilaisuudet, tukiverkoston kokoukset
Areenat	- Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat (järjestö, sen jäsenjärjestöt ja -säätiöt).